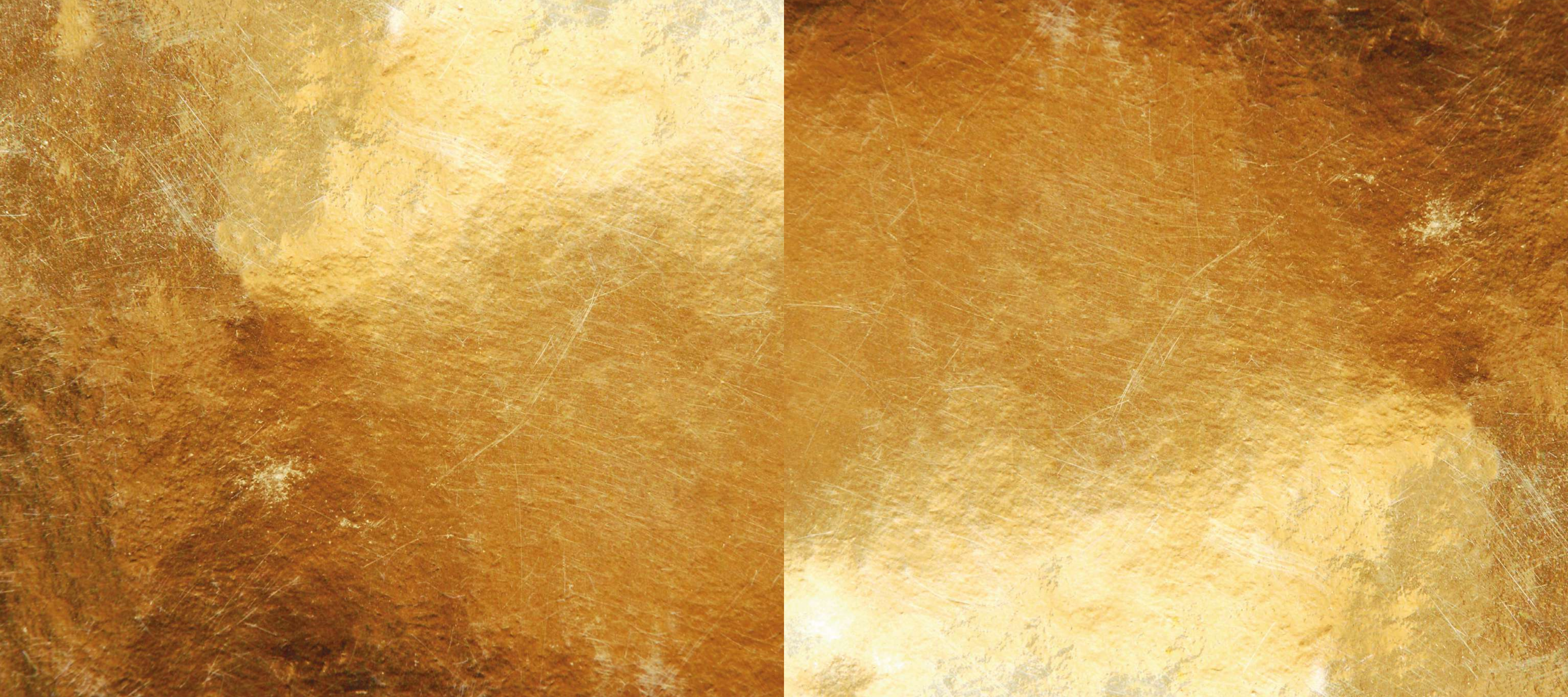

II WOJNA ŚWIATOWA

W POLSKICH MUZEACH
I REKONSTRUKCJACH HISTORYCZNYCH

II WOJNA ŚWIATOWA

**W POLSKICH MUZEACH
I REKONSTRUKCJACH HISTORYCZNYCH**

WYBRANE OBIEKTY I WYDARZENIA

II WOJNA ŚWIATOWA

W POLSKICH MUZEACH
I REKONSTRUKCJACH HISTORYCZNYCH

WYBRANE OBIEKTY I WYDARZENIA

WPROWADZENIE

„Ten, kto nie szanuje i nie ceni swej przeszłości, nie jest godzien szacunku teraźniejszości ani prawa do przyszłości” – powiedział jeden z ojców polskiej niepodległości, marszałek Józef Piłsudski. Wydawnictwo „II Wojna Światowa w polskich muzeach i rekonstrukcjach historycznych. Wybrane obiekty i wydarzenia” powstało to po, aby przybliżyć czytelnikom miejsca, które pomagają podtrzymywać pamięć o przeszłości. Pamiętajmy, że podróżowanie nie służy jedynie wypoczynkowi czy zwiedzaniu. Turystyka jest bardzo zróżnicowana. Jedną z ważniejszych jej wartości jest styczność z kulturą, historią, przyrodą a także z ludźmi. Nierzadko za pośrednictwem turystyki dbamy o upamiętnianie ważnych wydarzeń, uczymy się historii, a także kształtujemy postawy patriotyczne w społeczeństwie. Podstawą do postępowania zgodnie z patriotycznymi ideami jest poszerzanie własnej wiedzy i świadomości.

Dlatego właśnie celem niniejszego opracowania jest m.in. przybliżenie czytelnikowi wybranych obiektów upamiętniających bitwy oraz wydarzenia II Wojny Światowej na terenie dzisiejszej Polski. Znajdziemy tu muzea, wystawy oraz skanseny, w których wciąż żywe są wydarzenia sprzed 80 lat. Poznamy także najważniejsze rekonstrukcje historyczne, upamiętniające ważne bitwy kampanii wrześniowej i nie tylko. Muzeum Powstania Warszawskiego, rekonstrukcja Bitwy nad Bzurą, Muzeum Auschwitz-Birkenau – to tylko kilka ważnych obiektów oraz wydarzeń przedstawionych na kartach tej książki. Wszystkie one do-

tyczą historii, o której nigdy nie wolno nam zapomnieć. Odwiedzanie tego typu miejsc i uczestniczenie w rekonstrukcjach, to nie tylko ważna lekcja historii, ale także przestroga na przyszłość. Wszystkim nam powinno zależeć, aby do takich wydarzeń już nigdy nie doszło.

W albumie przedstawione zostały obiekty i wydarzenia o różnej charakterystyce. Dlatego został on podzielony na trzy części: muzea, rekonstrukcje historyczne i wydarzenia oraz inne obiekty. Wszystkie związane są z wydarzeniami z lat 1939–1945. Przedstawione w określonych rozdziałach miejsca nie zostały zhierarchizowane, ponieważ wszystkie poruszają tę samą, ważną dla Polaków tematykę. Tam, gdzie było to możliwe, autorzy starali się, uszeregować je chronologicznie. Oczywiście zdajemy sobie sprawę, że w naszej publikacji nie znalazły się wszystkie muzea, obiekty i rekonstrukcje, które zasługują na uwzględnienie. Traktujemy to wydawnictwo jako przyczynek do dalszych prac i dyskusji.

Publikacja powstała we współpracy z regionalnymi organizacjami turystycznymi, muzeami, obiektami oraz instytucjami, urzędami i podmiotami, które organizują rekonstrukcje historyczne. Wszystkim partnerom dziękujemy za nieocenioną pomoc.

Robert Andrzejczyk, Jan Mazurczak, Paweł Pietrzyk

SPIS TREŚCI

MUZEA

Muzeum II Wojny Światowej	16
Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau	20
Muzeum Powstania Warszawskiego	26
Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej	32
Muzeum Armii Krajowej	36
Exploseum	40
Szyfrokontener	44

REKONSTRUKCJE HISTORYCZNE I WYDARZENIA

Węgierska Górka 1939 – Westerplatte Południa	48
Bitwa Wyrska – Bój o Gostyń	50
Rekonstrukcja bitew pod Tomaszowem Lubelskim	52
Rekonstrukcja Bitwy nad Bzurą	54
Na szlaku „Wilka”	56
D-Day na Półwyspie Helskim	58
Frontem do Wolności. Łabiszyńskie Spotkania z Historią	62
Rajd Arado	66
Dni Twierdzy Poznań	68

INNE OBIEKTY

Radiostacja Gliwice	74
Westerplatte	78
Obszar Warowny „Śląsk”	82
Wilczy Szaniec	88
Fabryka Emalia Oskara Schindlera	92
Apteka pod Orłem	96
Bunkier w Konewce	100
„Riese” Sztolnie Walimskie	104
Podziemne Miasto na Wyspie Wolin	108
Międzyrzecki Rejon Umocniony	112

MAPA

MUZEA

1. Muzeum II Wojny Światowej
2. Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau
3. Muzeum Powstania Warszawskiego
4. Muzeum Polaków Ratujących Żydów podczas II wojny światowej im. Rodziny Ulmów w Markowej
5. Muzeum Armii Krajowej
6. Exploseum
7. Szyfrokontener

REKONSTRUKCJE HISTORYCZNE I WYDARZENIA

8. Węgierska Górka 1939 – Westerplatte Południa
9. Bitwa Wyrska – Bój o Gostyń
10. Rekonstrukcja bitew pod Tomaszowem Lubelskim
11. Rekonstrukcja Bitwy nad Bzurą
12. Na szlaku „Wilka”
13. D-Day na Półwyspie Helskim
14. Frontem do Wolności. Łabiszyńskie Spotkania z Historią
15. Rajd Arado
16. Dni Twierdzy Poznań

INNE OBIEKTY

17. Radiostacja Gliwice
18. Westerplatte
19. Obszar Warowny „Śląsk”
20. Wilczy Szaniec
21. Fabryka Emalia Oskara Schindlera
22. Apteka pod Orłem
23. Bunkier w Konewce
24. „Riese” Sztolnie Walimskie
25. Podziemne Miasto na Wyspie Wolin
26. Międzyrzecki Rejon Umocniony

MUZEA

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

MUZEUM II WOJNY ŚWIATOWEJ W GDAŃSKU

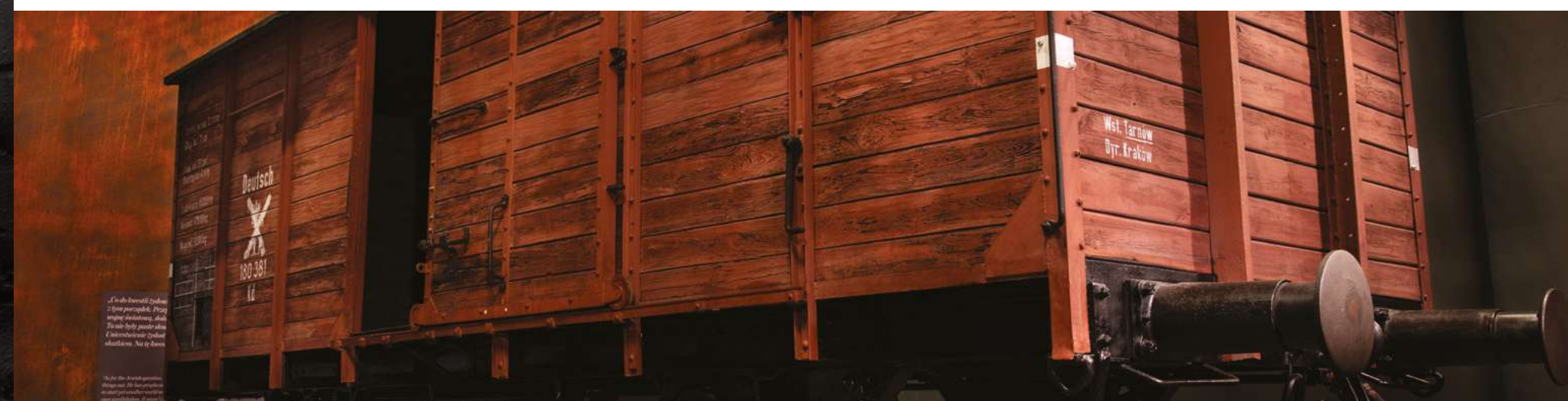
ADRES:

pl. Władysława Bartoszewskiego 1
80-862 Gdańsk
tel. +48 58 323 75 20
e-mail: sekretariat@muzeum1939.pl
www.muzeum1939.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon. nieczynne
od września do czerwca
wt.–niedz. 10.00–18.00
od lipca do sierpnia
wt.–niedz. 10.00–20.00

MUZEUM II WOJNY ŚWIATOWEJ

BLISKO HISTORII

Położenie tego obiektu nie jest przypadkowe. Muzeum II Wojny Światowej w Gdańsku znajduje się nad Motławą, przy placu Władysława Bartoszewskiego, a więc blisko centrum miasta. Zaledwie 200 m od jego dzisiejszej lokalizacji mieścił się przed wojną budynek Poczty Polskiej, a około 7 km dalej zobaczymy półwysep Westerplatte. Oba te miejsca – nierozłącznie wiążą się z napaścią Niemiec na Polskę 1 września 1939 r. i bohaterską obroną tych obiektów przez Polaków.

NOWY SYMBOL GDAŃSKA

Muzeum II Wojny Światowej zostało powołane do życia 1 września 2008 r. zarządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednak dopiero 23 marca 2017 r. bramy obiektu zostały otwarte dla zwiedzających. Nowoczesny projekt budynku, w którym mieści się muzeum, zdobył uznanie architektów na całym świecie.

NIE TYLKO WIELKA POLITYKA

Pomysłodawcy muzeum pragną, aby osoby odwiedzające je poznały nie tylko historyczne wydarzenia związane z II Wojną Światową. Ekspozycja muzeum zajmuje powierzchnię blisko 8 tys. m² – można zobaczyć pamiątki, które przybliżą nam przeżycia zwykłych ludzi z tamtego okresu.

Znajdziemy tu na przykład rekonstrukcję uliczki przedwojennego miasta albo fotografie pokazujące życie ówczesnych polskich miast.

Sceny te mocno kontrastują z widokiem zburzonej ulicy, której rekonstrukcję również zobaczymy w ramach wystawy głównej.

Motywy przewodnim jest oczywiście wojna. Zbiory muzeum obfitują w militaria – hełmy, mundury, broń strzelecką, a także białą. Zobaczymy także sztandary formacji zbrojnych, a nawet niemiecką maszynę szyfrującą „Enigma”. Równie duże wrażenie robią eksponaty, stanowiące przedmioty codziennego użytku. Zabawki, sprzęty domowe, instrumenty muzyczne, monety – wszystkie pokazują, w jaki sposób zwykli ludzie próbowali ułożyć sobie życie pośród wojennej

zawieruchy. Muzeum II Wojny Światowej posiada już ponad 50 tys. eksponatów.

CIEKAWOSTKI

Nawet kamień węgielny, który wmurowano 1 września 2012 r. pod siedzibę Muzeum II Wojny Światowej, ma swoją historię. Jest to fragment bruku, który odnaleziono podczas prac archeologicznych w Gdańsku. Był on dawniej częścią ulicy w dzielnicy Wiadrownia.

WAŻNE INFORMACJE

- Bilety do muzeum można kupić przez internet, na stronie: bilety.muzeum1939.pl.
- We wtorek wstęp do muzeum jest bezpłatny. Bilet na wystawy można pobrać wyłącznie w kasach muzeum w dniu zwiedzania. Jeden bilet przysługuje dla jednego zwiedzającego.
- Zwiedzanie indywidualne wystawy głównej zaleca się z audioprzewodnikiem. Audioprzewodniki dostępne są w pięciu wersjach językowych: polskiej, angielskiej, francuskiej, niemieckiej i rosyjskiej.
- Osoby zainteresowane zwiedzaniem z przewodnikiem powinny skontaktować się bezpośrednio z przewodnikiem z listy, która dostępna jest na stronie muzeum.
- Muzeum ma własny dwupoziomowy parking podziemny, na którym znajdują się 132 miejsca dla zwiedzających. Wjazd od ulicy Wałowej.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

PAŃSTWOWE MUZEUM AUSCHWITZ-BIRKENAU

ADRES:

ul. Więźniów Oświęcimia 20
32-603 Oświęcim
tel. +48 33 844 80 99
www.visit.auschwitz.org

GODZINY OTWARCIA:

Różne, w zależności od miesiąca,
szczegóły na www.auschwitz.org

Muzeum można zwiedzać we wszystkie dni w roku,
z wyjątkiem 1 stycznia, 25 grudnia i pierwszego dnia
Świąt Wielkanocnych.

MIEJSCE PAMIĘCI I MUZEUM AUSCHWITZ-BIRKENAU

OBÓZ KONCENTRACYJNY I MIEJSCE ZAGŁADY

Miejsce to jest dziś symbolem zbrodniczej maszyny III Rzeszy. Oświęcim położony był w pobliżu szlaków kolejowych prowadzących na Śląsk i do Generalnej Guberni. Na dodatek znajdował się tu kompleks budynków (koszary wojskowe) oddalony od zwartej zabudowy miasta. Szczególnie ostatni fakt zadecydował o tym, że Niemcy w czerwcu 1940 r. założyli tu obóz koncentracyjny na terenach okupowanej Polski – KL Auschwitz.

Jesienią 1941 r. zdecydowano o budowie drugiej części obozu w pobliskiej Brzezince (niem. Birkenau). Na początku planowano umieszczenie tam jeńców sowieckich, jednak już od wiosny 1942 r. w pobliżu obozu Birkenau rozpoczęła się zagłada Żydów. Wkrótce całą maszynę śmierci przeniesiono na teren tego obiektu. Do 27 stycznia 1945 r., kiedy wojska radzieckie wyzwoliły obóz, niemieccy okupanci zamordowali tu co najmniej 1,1 mln osób różnych narodowości, z czego 375 tys. stanowili obywatele Polski (w tym około 300 tys. było polskimi Żydami).

PONURY POMNIK DZIEJÓW

Największe wrażenie na odwiedzających Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau bez wątpienia robi przerażający autentyzm. Muzeum powstało już w 1947 r., a dzięki pracy konserwatorów dawny obóz koncentracyjny i zagłady zachował ponury wygląd sprzed ponad 70 lat. Na 200 hektarach ziemi znajduje się 150 zabudowań oraz 300 ruin, w tym m.in pozostałości po komorach gazowych, gdzie hitlerowcy dokonywali masowej zagłady. Miejsce Pamięci i Muzeum

Auschwitz-Birkenau jest obecnie najczęściej odwiedzanym obiektem w Polsce – każdego roku przybywa tu około 2 mln osób. W 1979 r. został on wpisany na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

NIGDY WIĘCEJ

W Oświęcimiu możemy zobaczyć, w jak skrajnie trudnych warunkach przebywali więźniowie. Główna ekspozycja muzeum powstała w 1955 r. i z niewielkimi zmianami dotrwała do dziś. W jej skład

wchodzi przedmioty osobiste więźniów, zagrabione im przez nazistów. Zobaczymy także, w jaki sposób przemysł III Rzeszy wykorzystywał kosztowności i przedmioty należące do ofiar, a nawet ich włosy, aby napędzać własną maszynę wojenną. Bilet wstępu do muzeum jest bezpłatny – wizyta tam ma służyć przede wszystkim chwili zadumy i refleksji. Taki sam cel ma działanie na terenie obiektu Międzynarodowego Centrum Edukacji o Auschwitz i Holokauście. Polska dba o pamięć zamordowanych. Muzeum Auschwitz-Birkenau podlega Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

WAŻNE INFORMACJE

- Wstęp na teren Miejsca Pamięci Auschwitz-Birkenau jest bezpłatny.
- Kartę wstępu należy zarezerwować na stronie visit.auschwitz.org.
- Odwiedzający muzeum indywidualnie mają możliwość dołączenia do grupy z edukatorem.
- Odwiedzającym udostępniane są tereny oraz obiekty byłych obozów Auschwitz I i Auschwitz II-Birkenau. Czas pobytu zależy od indywidualnych zainteresowań i potrzeb odwiedzających, jednak na zapoznanie się z terenem i ekspozycją w byłym obozie trzeba przeznaczyć minimum 3,5 godz.
- O to, aby Muzeum Auschwitz-Birkenau można było cały czas zwiedzać, dba jedna z najnowocześniejszych pracowni konserwatorskich w Europie.

CIEKAWOSTKI

- 27 stycznia, w dzień wyzwolenia obozu Auschwitz, obchodzimy Międzynarodowy Dzień Pamięci o Ofiarach Holokaustu.

NAJWAŻNIEJSZE NIEMIECKIE OBOZY KONCENTRACYJNE I NIEMIECKIE OBOZY ŚMIERCI W GRANICACH TZW. WIELKICH NIEMIEC W LATACH 1941-1944

LEGENDA

niemieckie obozy koncentracyjne

niemieckie obozy śmierci

przybliżone granice obecnej Polski

granice Wielkich Niemiec w latach 1941-1944

Źródło: truthaboutcamps.eu

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

MUZEUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

ADRES:

ul. Grzybowska 79
00-844 Warszawa
tel. 22 539 79 05/06
e-mail: kontakt@1944.pl
www.1944.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon. 8.00–8.00
wt. nieczynne
śr. 8.00–18.00
czw. 8.00–20.00
pt. 8.00–18.00
sob.–niedz. 10.00–18.00

MUZEUM POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

PAMIĘTNY ZRYW

Dnia 1 sierpnia 1944 r. o godzinie 17.00 żołnierze Armii Krajowej wzniesili w Warszawie Powstanie, którego celem było oswobodzenie miasta z rąk niemieckich okupantów. Niestety, obliczony na kilka dni zryw przerodził się w 63 dni ciężkich walk. Powstanie Warszawskie upadło 3 października 1944 r. Szacuje się, że pochłonęło 120-150 tys. ofiar ludności cywilnej oraz około 17 tys. Powstańców. Zniszczona została znaczna część Warszawy, która nigdy już nie odzyskała swojego przedwojennego wyglądu.

W SERCU STOLICY

W XX-wiecznej historii Polski trudno wskazać wydarzenie bardziej dramatyczne niż Powstanie Warszawskie. Długo jednak czekaliśmy na obiekt, który w sposób przystępny dla współczesnych pokoleń pokaże dramatyczne obrazy z sierpnia i września 1944 r. Otwarcie Muzeum Powstania Warszawskiego odbyło się 31 lipca 2004 r., w przeddzień 60. rocznicy tego wydarzenia. Obiekt znajduje się na terenie dawnej Elektrowni Tramwajów Miejskich w Warszawie, przy ul. Grzybow-

skiej 79. Co roku odwiedzają go setki tysięcy osób z całego świata (audioprzewodniki dostępne są aż w 27 językach!).

DOTKNĄĆ HISTORII

Odwiedzający Muzeum Powstania Warszawskiego mogą poczuć klimat ogarniętego Powstaniem miasta. Znajdują się tu dokładnie odwzorowane repliki obiektów, takich jak szpital polowy albo 25-metrowy odcinek podziemnego kanału, którym Powstańcy przemieszczali się

między dzielnicami miasta. Na odwiedzających czekają także setki archiwalnych fotografii, gazet oraz materiałów filmowych. Można także obejrzeć broń, którą walczyli Powstańcy w 1944 r.

W 2019 r. Muzeum Powstania Warszawskiego zostało uhonorowane Złotym Certyfikatem Polskiej Organizacji Turystycznej. Dyrektor placówki, Jan Ołdakowski, podsumował: „Mamy poczucie, że ta nagroda nas wzmocniła i stanowi dowód na to, że obecnie nie jesteśmy już tylko muzeum. Jesteśmy także centrum opowieści o historii Polski i tłumaczymy współczesność”.

CIEKAWOSTKI

Nad głowami zwiedzających muzeum unosi się wierna replika bombowca Liberator B-24. Alianci zrzucali przy pomocy tych maszyn zaopatrzenie dla walczącej Warszawy. W muzeum znajdują się również sale tematyczne poświęcone innym niż AK stronom konfliktu – Armii Czerwonej, Ludowemu Wojsku Polskiemu oraz żołnierzom Wehrmachtu.

WAŻNE INFORMACJE

- W niedzielę wstęp do muzeum jest bezpłatny.
- Średni czas zwiedzania muzeum to 2 godziny.
- Osoby indywidualne oraz grupy zorganizowane, chcące zwiedzić muzeum z przewodnikiem, powinny odpowiednio wcześniej dokonać rezerwacji on-line.
- Audioprzewodniki dostępne są w 27 językach. Można je wypożyczyć w sklepie muzealnym.
- Na terenie muzeum nie ma parkingu. Najbliższe prywatne (płatne) parkingi dostępne dla samochodów osobowych znajdują się w budynkach: Proximo II, Przyokopowa 26 oraz Warsaw Spire, Plac Europejski 1 (wjazd od ul. Grzybowskiej).

OBCHODY ROCZNICY WYBUCHU POWSTANIA WARSZAWSKIEGO

Godzina „W” to symboliczna godzina rozpoczęcia Powstania Warszawskiego. Każdego roku 1 sierpnia równo o godzinie 17.00 w całej Polsce przez minutę słychać syreny alarmowe. Całe miasto się zatrzymuje, by uczcić poległych przed laty Powstańców.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

MUZEUM POLAKÓW RATUJĄCYCH ŻYDÓW
PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ
IM. RODZINY ULMÓW W MARKOWEJ

ADRES:

37-120 Markowa 1487
tel. +48 17 224 10 15
e-mail: sekretariat@muzeumulmow.pl
www.muzeumulmow.pl

GODZINY OTWARCIA:

od listopada do marca:
wt.–niedz. 10.00–16.00
od kwietnia do października:
wt.–niedz. 10:00–18:00

MUZEUM POLAKÓW RATUJĄCYCH ŻYDÓW

PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ
IM. RODZINY ULMÓW W MARKOWEJ

2.

3.

POMOC Z NARAŻENIEM ŻYCIA

Trudno określić, jak wielu Żydów zostało uratowanych przed śmiercią z rąk niemieckich okupantów przez naszych rodaków podczas II Wojny Światowej. Wiemy natomiast, że to właśnie osoby narodowości polskiej zostały uhonorowane najwyższą liczbą odznaczeń (6992 w styczniu 2019 r.) Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. To wyróżnienie nadawane przez izraelski Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holocaustu Yad Vashem przypadło w udziale Wiktorii i Józefowi Ulmom

ze wsi Markowa pod Łańcutem. Dnia 24 marca 1944 r., za ukrywanie ośmiorga Żydów z rodziny Goldmanów zostali zamordowani przez niemieckich żandarmów wraz z sześciorgiem swoich dzieci.

MUZEUM POŚWIĘCONE CICHYM BOHATEROM

Muzeum zostało otwarte 17 marca 2016 r. Jest to jedyna placówka w całości poświęcona ratowaniu od śmierci ludności żydowskiej na okupowanych ziemiach polskich. Ma służyć nie tylko nauce

historii, ale też promować pozytywne wzorce zachowań i uniwersalne wartości. Muzeum posiada prostą, surową formę, korespondującą z tragizmem okresu II Wojny Światowej. Jego bryła nawiązuje kształtem do prymitywnego wiejskiego domu. Półmroczne wnętrze muzeum kryje nowoczesną, multimedialną i interaktywną wystawę stałą. W jej centrum znajduje się rozświetlony szklany kubik, będący kopią domu Ulmów (ich chata nie zachowała się do naszych czasów), w którym prezentowane są pamiątki związane z tą bohaterską rodziną.

PLAC I SAD PAMIĘCI

Na placu przed budynkiem zobaczymy podświetlane tabliczki z nazwiskami mieszkańców Podkarpacia, którzy zginęli, ratując ludność żydowską przed zagładą. W centrum placu znajduje się płyta z inskrypcją – Pomnik poświęcony pamięci żydowskich ofiar zagłady i ich anonimowych polskich współzacieli. Na murze obok placu umieszczono tabliczki z nazwiskami mieszkańców dzisiejszego województwa podkarpackiego – ich lista jest stale aktualizowana, ponieważ odkrywa-

ne są kolejne przykłady bohaterstwa zwykłych ludzi. Częścią muzeum jest także Sad Pamięci, obsadzony owocowymi drzewkami, z alejkami, gdzie znajdują się nazwy miejscowości, w których skazanych na zagładę Żydów ratowali polscy Sprawiedliwi wśród Narodów Świata.

CIEKAWOSTKI

Sad w Markowej nawiązuje do sadowniczej pasji Józefa Ulmy, a także do Ogrodu Sprawiedliwych w Instytucie Yad Vashem w Jerozolimie.

WAŻNE INFORMACJE

- W każdy wtorek zwiedzanie muzeum jest bezpłatne. Tego dnia z kasy muzeum można pobrać darmowe bilety wstępu.
- Ze względu na tematykę ekspozycji zaleca się, aby nie oglądały ich osoby poniżej 12. roku życia.
- Ostatnie wejście jest 45 minut przed zamknięciem wystawy.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

MUZEUM ARMII KRAJOWEJ
IM. GEN. EMILA FIEDORFA „NILA”
W KRAKOWIE

ADRES:

ul. Wita Stwosza 12
31-511 Kraków
tel. 12 41 00 770
e-mail: biuro@muzeum-ak.pl
www.muzeum-ak.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon.–pt. 10.00–17.00
sob. nieczynne
niedz. 11.00–18.00

MUZEUM ARMII KRAJOWEJ

POLSKIE PAŃSTWO PODZIEMNE

Po zajęciu Polski przez oddziały III Rzeszy i ZSRR we wrześniu 1939 r. na jej terytorium rozgorzała walka innego typu. Żołnierze Związku Walki Zbrojnej, przemianowanego 14 lutego 1942 r. na Armię Krajową, prowadzili konspiracyjne działania przeciw okupantom. Sabotaż, wojna partyzancka, tajne nauczanie – szacuje się, że latem 1944 r. w szeregach Armii Krajowej służyło ponad 390 tys. Polaków. Ukoronowaniem ich działań była akcja „Burza”, w ramach której doszło do

ciężkich walk z niemieckim okupantem niemal na całym terenie przedwojennej Polski.

KRAKOWSKI HOŁD

Z przyczyn politycznych historia żołnierzy AK długo nie mogła doczekać się godnego upamiętnienia. W 1990 r. grupa weteranów konspiracyjnej armii zapoczątkowała proces tworzenia muzeum, w którym miały się znaleźć pamiątki po osobach walczących z podwójną

okupacją. Dnia 27 września 2000 r. zainaugurowana została działalność obiektu przy ul. Wita Stwosza 12, na terenie dawnego kompleksu wojskowego. Na jego patrona wybrano urodzonego w Krakowie generała Augusta Emila Fieldorfa, pseud. „Nil”. W lutym 1953 r. został skazany na śmierć przez komunistyczny sąd.

DŁUGA HISTORIA W JEDNYM MIEJSCU

Główna ekspozycja muzeum w Krakowie znajduje się na dwóch

poziomach budynku. Parter wita gości wystawą poświęconą życiu w II RP, a także kampanii wrześniowej. Zobaczymy tu na przykład rekonstrukcję czołgu Vickers czy baraki dla jeńców. Najważniejszą część ekspozycji znajdziemy na poziomie —1. Są tu eksponaty dotyczące walki podziemnej z okupantem. Multimedialne prezentacje i eksponaty pokazują, jak wyglądało szkolenie żołnierzy AK, ich operacje wojskowe, broń, mundury, odznaczenia. Zobaczymy także, jaką rolę odgrywały kobiety w Polskim Państwie Podziemnym. Na koniec poznamy również tragiczną historię akcji „Burza” z 1944 r.

oraz dzieje antykomunistycznego podziemia.

CIEKAWOSTKI

Wśród ponad 8 tys. zabytków obecnych w Muzeum Armii Krajowej znajduje się m.in. dziennik majora „Hubala” – pierwszego partyzanta II Wojny Światowej. Odnowiony w 2011 r. budynek muzeum zdobył nagrodę Brick Award Polska 2013 w kategorii Renowacja/Adaptacja/Przebudowa/Rekonstrukcja.

WAŻNE INFORMACJE

- Goście muzeum mogą skorzystać z audioprzewodników w języku polskim.
- Siedziba Muzeum AK w 2017 r. została wyróżniona w konkursie „Lider dostępności” za niwelowanie barier architektonicznych w obiekcie zabytkowym.
- Osoby z dysfunkcją wzroku zwiedzające wystawę mają możliwość skorzystania z audiodeskrypcji. Natomiast osoby z niepełnosprawnością słuchu mają do dyspozycji filmy z lektorem tłumaczącym teksty na polski język migowy. Ścieżka zwiedzania dla osób głuchych jest oparta na kodach QR, dzięki którym w urządzeniach mobilnych można obejrzeć 27 filmów, które opowiadają o kolejnych fragmentach ekspozycji stałej.
- W każdą niedzielę wejście do muzeum jest bezpłatne.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

**EXPLOSEUM – ODDZIAŁ MUZEUM
OKRĘGOWEGO IM. LEONA WYCZOŁKOWSKIEGO
W BYDGOSZCZY**

ADRES:

ul. Alfreda Nobla
85-862 Bydgoszcz
tel. 883 366 056
e-mail: exploseum@muzeum.bydgoszcz.pl
www.exploseum.pl, www.muzeum.bydgoszcz.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon. nieczynne

od kwietnia do października:

wt.–śr. 9.00–17.00

czw. 9.00–19.00

pt.–niedz. 9.00–17.00

od listopada do marca:

wt.–niedz. 9.00–15.30

EXPLOSEUM

DAG FABRIK BROMBERG

Kiedy ucichły działa Kampanii Wrześniowej, Niemcy przystąpili do gospodarowania w podbitym kraju. Lasy w Łęgnowie pod Bydgoszczą stały się niemymi świadkami powstania DAG Fabrik Bromberg (Dynamit-Aktien Gesellschaft). Jak nietrudno się domyślić, głównym celem placówki była produkcja amunicji i materiałów wybuchowych na potrzeby Wehrmachtu. Wykorzystując do ciężkiej pracy 30–40 tys. robotników przymusowych, udało się stworzyć okazały

kompleks produkcyjny (1500 budynków, 400 km dróg i 40 km torów kolejowych). Jego działanie przerwało dopiero wkroczenie do Bydgoszczy Armii Czerwonej w styczniu 1945 r.

OD RUIN PO NOWOCZESNE MUZEUM

Sowieci wywieźli wyposażenie fabryki do ZSRR. Pozostałe budynki kompleksu DAG Fabrik Bromberg stopniowo niszczały, przyciągając poszukiwaczy przygód. Na początku XXI wieku władze Bydgoszczy

postanowiły w części dawnej fabryki stworzyć obiekt turystyczny. Zadanie to zrealizowano wspólnie z Muzeum Okręgowym im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, przy znacznym wsparciu, środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Exploseum w Bydgoszczy otwarto 7 lipca 2011 r. Obiekt podbił serca turystów, a w 2017 r. zdobył Certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej „Najlepszy Produkt Turystyczny 2016”.

NIE TYLKO DYNAMIT

Główna ekspozycja zajmuje 7 budynków dawnego kompleksu, a dokładniej jego południową część. W czasie II Wojny Światowej właśnie tu produkowano śmiertelnie niebezpieczną nitroglicerynę. Zwiedzając Exploseum, poznamy m.in. historię produkcji amunicji w DAG Fabrik Bromberg, dzieje pracowników przymusowych, a także ich powiązania z polskim podziemiem. Dowiemy się także sporo na temat Alfreda Nobla, wynalazcy dynamitu.

CIEKAWOSTKI

DAG Fabrik Bromberg był najdalej na wschód położonym zakładem zbrojeniowym III Rzeszy. Część jego infrastruktury znajdowała się pod ziemią, co zabezpieczało ją przed alianckimi bombardowaniami. W skład ekspozycji Exploseum wchodzi broń strzelecka używana przez armię niemiecką zarówno podczas I, jak i II Wojny Światowej.

WAŻNE INFORMACJE

- Przewodnicy oprowadzający po muzeum mówią po polsku oraz po angielsku.
- W sobotę wstęp do muzeum na wystawę stałą jest bezpłatny.
- Ze względu na specyfikę miejsca i panujące tu warunki klimatyczne (zmiany temperatury, wilgotność) nie zaleca się przychodzenia do muzeum z dziećmi poniżej 3. roku życia.
- Wystawy zwiedzać można indywidualnie lub z przewodnikiem (przewodnicy mówią po polsku, hiszpańsku i angielsku).
- Bilety kupuje się w kasach na miejscu. Usługa przewodnicka realizowana jest w stałych godzinach, które zamieszczone są na stronie internetowej muzeum. Istnieje także możliwość wcześniejszej rezerwacji telefonicznej, co gwarantuje zwiedzenie z przewodnikiem w wybranym przez siebie terminie.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

SZYFROKONTENER

ADRES:

ul. Święty Marcin 78
60-142 Poznań
www.enigmacentrum.pl

GODZINY OTWARCIA:

codziennie 10.00–18.00.

Wstęp wolny.

Szyfrokontener to zapowiedź Centrum Szyfrów „Enigma”, które zostanie otwarte na przełomie 2020 i 2021 roku. Centrum powstanie w budynku dawnego oddziału Biura Szyfrów Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

SZYFROKONTENER

ODKRYCIE. KTÓRE ZMieniŁO HISTORIĘ

Niemiecka maszyna szyfrująca „Enigma” stanowiła jeden z najpilniej strzeżonych sekretów III Rzeszy. Złamanie jej kodów przez brytyjskich specjalistów nie byłoby możliwe bez pracy matematyków z Uniwersytetu Poznańskiego – Mariana Rejewskiego, Jerzego Różyckiego oraz Henryka Zygalskiego. Już pod koniec grudnia 1932 r. trzej Polacy pracujący w Biurze Szyfrów Sztabu Generalnego Wojska Polskiego odcyfrowali pierwszą wiadomość przesłaną za pomocą „Enigmy”.

UPAMIĘTNIENIE SŁAWNYCH KRYPTOLOGÓW

Stolica Wielkopolski pamięta o dokonaniach Rejewskiego, Różyckiego i Zygalskiego. W 2016 r. naprzeciwko Centrum Kultury Zamek, na ul. Święty Marcin, stanął tzw. Szyfrokontener, czyli pawilon przypominający maszynę szyfrującą „Enigma”. Wewnątrz poznamy podstawy kryptologii – zobaczymy, jak tworzy się i łamie złożone szyfry. Dowiemy się też wiele na temat tego, jaki wpływ miała praca trzech polskich matematyków na zwycięstwo aliantów w II Wojnie Światowej.

REKONSTRUKCJE HISTORYCZNE I WYDARZENIA

Dla jednych są lekcją historii w praktyce, dla innych sposobem na ekscytujące spędzanie wolnego czasu. Podczas rekonstrukcji historycznych pasjonaci ubrani w stroje z określonej epoki odtwarzają wydarzenia ważne dla historii regionu, a nierzadko i kraju. Dodajmy, że robią to z zachowaniem wszystkich reguł bezpieczeństwa, często na oczach zachwyconej publiczności, wśród której nie brakuje osób młodych.

Bitwy II Wojny Światowej zajmują wśród polskich widowisk rekon-

strukcyjnych miejsce szczególne. Inscenizacje batalii nad Bzurą czy pod Gostyniem i Tomaszowem Lubelskim, oprócz nauki oraz zabawy, mają na celu również upamiętnienie bohaterów wydarzeń z przeszłości. W ostatnich latach rekonstrukcje historyczne cieszą się w Polsce ogromną popularnością, a wiele z nich organizowanych jest z dużym rozmachem i dbałością o historyczne szczegóły. W związku z tym przedstawiamy dziewięć wybranych wydarzeń tego typu, na które warto się wybrać.

DANE TELEADRESOWE

WĘGIERSKA GÓRKA 1939 – WESTERPLATTE POŁUDNIA

GDZIE?

Przy Schronie Bojowym „Wędrowiec”,
ul. Obrońców Węgierskiej Górki 19,
34-350 Węgierska Górka

KIEDY?

Co roku w sierpniu.

ORGANIZATORZY:

Ośrodek Promocji Gminy Węgierska Górka,
Muzeum Czynu Zbrojnego Żywiecczyzny
i Urząd Gminy Węgierska Górka

WĘGIERSKA GÓRKA 1939 – WESTERPLATTE POŁUDNIA

W dniach 2-3 września 1939 r. na pograniczu Beskidu Śląskiego i Żywieckiego miała miejsce zażarta bitwa. Przez dwa dni żołnierze należący m.in. do Kompanii Fortecznej „Węgierska Górka” pod dowództwem kapitana Tadeusza Semika odpierali przeważające siły niemieckiej 7. Dywizji Piechoty. Ze względu na heroizm obrońców, bitwa pod Węgierską Górką doczekała się nazwy „Westerplatte Południa”. Rekonstrukcja historyczna upamiętniająca te wydarzenia wpisała się już na stałe w letni kalendarz gminy Węgierska Górka. Członkowie kilkunastu grup rekonstrukcyjnych każdego roku przyjeżdżają do

Węgierskiej Górki, aby odtworzyć bitwę sprzed 80 lat w zachowanym schronie bojowym „Wędrowiec”.

CIEKAWOSTKA

W 1938 r. planowano budowę 16 fortów w okolicy Węgierskiej Górki, z których ukończono pięć. Kompletnie umocnienia zapewne pozwoliłyby Polakom bronić się jeszcze dłużej.

DANE TELEADRESOWE

BITWA WYRSKA – BÓJ O GOSTYŃ

GDZIE?

Na historycznych polach w pobliżu Pomnika Pamięci Żołnierzy Września 1939 r., ul. Tęczowa, 43-176 Gostyń.

Imprezy towarzyszące, takie jak Piknik Forteczny, wystawa sprzętu współczesnego Wojska Polskiego, dioramy rekonstruktorów czy zwiedzanie schronu bojowego „Sowiniec”, odbywają się w okolicach schronu.

KIEDY?

Co roku w maju.

ORGANIZATORZY:

Stowarzyszenie Na Rzecz Zabytków Fortyfikacji „Pro Fortalicium” i Urzędu Gminy Wiry

BITWA WYRSKA – BÓJ O GOSTYŃ

Od 1 do 3 września 1939 r. w rejonie Gostynia, Wyr, Żwakowa i Mikołowa toczyła się największa bitwa Kampanii Wrześniowej na Górnym Śląsku. Szczególnie ciężkie walki miały miejsce w pobliżu lasu wyrskiego. Tutaj polscy żołnierze z 73. pułku piechoty pod dowództwem podpułkownika Władysława Kielbasy nie tylko bronili się przed wrogiem. Dnia 2 września dzięki udanemu kontratakowi odbili wieś Wiry z rąk niemieckich.

Odbywająca się regularnie od 2005 r. w gminie Wiry inscenizacja pt. Bitwa Wyrcka – Bój o Gostyń słusznie nazywana jest „królową

wśród rekonstrukcji wrześniowych”. Tylko w maju 2019 r. wzięło w niej udział ponad 100 uczestników, należących aż do 20 grup rekonstrukcyjnych. Regularnie goszczą na tym wydarzeniu również weterani wojenni oraz żołnierze Wojska Polskiego.

CIEKAWOSTKA

W schronie bojowym „Sowiniec” zobaczymy m.in. jak wyglądały stanowiska bojowe polskich żołnierzy we wrześniu 1939 r.

DANE TELEADRESOWE

REKONSTRUKCJA BITEW POD TOMASZOWEM LUBELSKIM

GDZIE?

Na łąkach stadniny koni „Pod Lasem”
w Dąbrowie Tomaszowskiej.

KIEDY?

Każdego roku w 3. niedzielę września.

Uroczystości w Tomaszowie Lubelskim rozpoczynają się
już dwa dni wcześniej.

SOCIAL MEDIA:

Facebook: Bitwy Pod Tomaszowem

REKONSTRUKCJA BITEW POD TOMASZOWEM LUBELSKIM

Ta rekonstrukcja historyczna, poświęcona jest dwóm bitwom. Pierwsza z nich toczyła się tu w dniach 17–20 września 1939 r. Dowodzona przez generała Tadeusza Piskora Armia „Lublin” dokonała wtedy nieudanej próby przebicia się przez niemieckie siły w stronę granicy z Rumunią. Podobnie zakończyła się druga bitwa pod Tomaszowem Lubelskim, którą stoczyły w dniach 22–27 września wojska polskiego Frontu Północnego.

Na pamiątkę tamtych wydarzeń, oprócz inscenizacji walk m.in. z udziałem oddziałów kawaleryjskich oraz czołgów regularnie, odbywa

się także Półmaraton Tomaszowski Pamięci Żołnierzy Września 1939.

CIEKAWOSTKA

Dnia 18 września 1939 r. Tomaszów Lubelski był areną największej bitwy pancernej całej Kampanii Wrześniowej. Uczestniczyły w niej czołgi Warszawskiej Brygady Pancerno-Motorowej pułkownika Stefana Roweckiego, późniejszego komendanta Armii Krajowej.

DANE TELEADRESOWE

REKONSTRUKCJA BITWY NAD BZURĄ

GDZIE?

W Sochaczewie, w rejonie Wzgórza Zamkowego. Można też uczestniczyć w uroczystościach poprzedzających rekonstrukcję na cmentarzu wojennym w Trojanowie i na sochaczewskim placu Tadeusza Kościuszki.

KIEDY?

Co roku we wrześniu.

ORGANIZATORZY:

Muzeum Ziemi Sochaczewskiej i Pola Bitwy nad Bzurą.

WWW I SOCIAL MEDIA:

www.muzeumsochaczew.pl

Facebook: Rekonstrukcja Bzura 1939

REKONSTRUKCJA BITWY NAD BZURĄ

Największa bitwa Kampanii Wrześniowej cieszy się zasłużoną popularnością wśród historyków i pasjonatów historii. W dniach 9–18 września 1939 r. dowodzona przez generała Tadeusza Kutrzebę Armia „Poznań” wraz z częścią Armii „Pomorze” dokonały nad Bzurą silnego uderzenia na lewe skrzydło idącej na Warszawę niemieckiej Grupy Armii „Południe”. Tylko szybkie sprowadzenie posiłków oraz całkowite panowanie w powietrzu uratowały Wehrmacht przed klęską.

W mieście od wielu lat działa ponadto Muzeum Ziemi Sochaczew-

skiej i Pola Bitwy nad Bzurą, gdzie można zobaczyć wiele pamiątek związanych z tą jakże ważną batalią. Najbardziej widowiskowa część rekonstrukcji zwykle odbywa się w okolicy Wzgórza Zamkowego.

CIEKAWOSTKA

Natarcie wojsk generała Kutrzeby na niemieckie skrzydło 9 września zmusiło Niemców do zatrzymania i przegrupowania części sił zmierzających w kierunku stolicy Polski.

DANE TELEADRESOWE

NA SZLAKU „WILKA” – WIDOWISKO HISTORYCZNE W MIEDZIANEJ GÓRZE

GDZIE?

Na błoniach, obok pomnika upamiętniającego śmierć porucznika Zbigniewa Kruszelnickiego.
Błonia przy wjeździe na Tor Kielce
ul. Wykień 95
Ćmińsk
26-085 Miedzana Góra

KIEDY?

Co roku na początku czerwca.

ORGANIZATORZY:

Samorząd Gminy Miedziana Góra,
Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznych „Jodła”

NA SZLAKU „WILKA”

Zbigniew Kruszelnicki, pseud. „Wilk”, był zbyt młody, aby wziąć udział w Kampanii Wrześniowej. Mimo to już w roku 1940 wstąpił do polskiego podziemia, a dwa lata później ukończył w Warszawie tajną szkołę podchorążych. Od stycznia 1944 r. Kruszelnicki dowodził oddziałem dywersyjnym Obwodu Kieleckiego AK. Wsławił się bravurowymi akcjami przeciwko okupantowi. Zginął 5 czerwca 1944 r. podczas jednej z nich, w Miedzianej Górze nieopodal Kielc. W miejscu, gdzie poległ, stoi pomnik upamiętniający bohaterstwo „Wilka” i jego towarzyszy broni. W pobliżu tego obiektu odbywa się

w czerwcu widowisko historyczne, w którym biorą udział członkowie grup rekonstrukcyjnych.

CIEKAWOSTKA

Najbardziej znaną akcją Kruszelnickiego była zasadzka drogowa pod Czerwoną Górą, 31 maja 1944 r. Zginęło wtedy 2 oficerów gestapo, a w ręce ludzi „Wilka” wpadło kilkanaście sztuk broni oraz lista 224 osób, które miały zostać aresztowane.

DANE TELEADRESOWE

D-DAY NA POŁWYSPIE HELSKIM

GDZIE?

To jedyna rekonstrukcja w Polsce, która odbywa się na helskiej plaży. Wydarzenia towarzyszące organizowane są w wielu miejscach miasta.

KIEDY?

Co roku w drugiej połowie sierpnia.

ORGANIZATORZY:

Fundacja Zabytków Techniki Militarnej, Gmina Hel oraz grupy rekonstrukcji historycznej z całego kraju.

SOCIAL MEDIA:

Facebook: D-Day Hel

D-DAY NA POŁWYSPIE HELSKIM

DŁUGO OCZEKIWANY FRONT WE FRANCJI

Dnia 6 czerwca 1944 r. miała miejsce największa operacja desantowa w historii – Overlord. Cztery armie alianckie (2 amerykańskie, brytyjska i kanadyjska) wylądowały na plażach francuskiej Normandii i utworzyły kolejny front wojny przeciwko III Rzeszy. W walkach w Normandii od czerwca do sierpnia 1944 r. brały udział także oddziały polskie, jak choćby 1. Dywizja Pancerna generała Stanisława Maczka, która toczyła z Niemcami ciężkie boje pod Caen oraz Falaise.

Lądowanie aliantów w Normandii przez dziesiątki lat poruszało wyobraźnię czytelników książek oraz widzów w kinach. Zostało upamiętnione w filmach, takich jak „Najdłuższy dzień” czy „Szeregowiec Ryan”. Trudno się dziwić, bo znaczenie tego wydarzenia było przecież ogromne. Po pokonaniu Wehrmachtu w Normandii alianci wyzwolili Paryż, resztę Francji, a także Belgię i Luksemburg. Niebawem stanęli nad Renem, u wrót Niemiec. Dlatego co roku, 6 czerwca odbywają się w Normandii międzynarodowe uroczystości upamiętniające D-Day, czyli dzień lądowania.

NORMANDIA NA PÓŁWYSPIE HELSKIM

Na szczęście nie musimy jechać do Francji, żeby zobaczyć, jak wyglądał desant aliantów w 1944 r. Turyści odwiedzający Półwysep Helski w sierpniu mogą zobaczyć widowisko historyczne pt. D-Day Hel. Miasto świetnie nadaje się do rekonstrukcji bitwy – dysponuje piaszczystą plażą oraz wieloma odrestaurowanymi budynkami z lat międzywojennych. Podczas wydarzenia na Helu pojawiają się również odtworzone z dużą dokładnością obozy i magazyny wojskowe.

Łącznie o oprawę wydarzenia dba ponad 400 rekonstruktorów oraz 200 wolontariuszy.

Inscenizacja historyczna D-Day Hel odbywa się nie tylko z udziałem rekonstruktorów, broni oraz maszyn. Uczestniczą w nim także pirotechnicy, którzy dbają o stronę wizualną oraz dźwiękową przedstawienia. Podczas tego trwającego kilka dni wydarzenia na gości czeka również wiele innych atrakcji, np. pokazy mody lat 40., dioramy tematyczne oraz prezentacje multimedialne. Na przykład w ramach wydarzenia w 2018 r. pojawiła się nieopodal helskiej plaży specjal-

na Strefa VR. Dzięki niej można było zobaczyć, jak wyglądała bitwa o Westerplatte, rozgrywająca się w 1939 r. po drugiej stronie Zatoki Puckiej.

D-Day Hel jest dla uczestników dobrą okazją, aby z bliska przyjrzeć się mundurom, broni i pojazdom (czołgi Sherman czy legendarny Jeep – Willys MB) zachodnich aliantów – Amerykanów i Brytyjczyków. Wydarzenie zwyczajowo już uświetnia wielka parada wojskowa grup rekonstrukcyjnych.

CIEKAWOSTKI

- Według danych zebranych przez stację telewizyjną Discovery Channel w 2017 r. historyczne widowisko na Helu obejrzało na żywo aż 130 tysięcy widzów! Dlatego warto rezerwować miejsca w okolicznych hotelach z dużym wyprzedzeniem.
- Co roku organizatorzy wydarzenia D-Day na Półwyspie Helskim starają się zaskoczyć uczestników jakąś niespodzianką. W 2014 r. na przykład niebo nad Helem przeciął kilka razy samolot, który miał przypomnieć uczestnikom o podobnym nalocie w Normandii przed 70 laty.

DANE TELEADRESOWE

FRONTEM DO WOLNOŚCI – ŁABISZYŃSKIE SPOTKANIA Z HISTORIA

KIEDY?

Rekonstrukcja trwa trzy dni i odbywa się co roku w weekend po Bożym Ciele.

ORGANIZATORZY:

Urząd Miejski w Łabiszynie, SRH AA7,
Łabiszyńska Aktywna Młodzież, Łabiszyński
Dom Kultury, Stowarzyszenie Historyczne ERIKA

WWW I SOCIAL MEDIA:

www.labiszyn.pl
Facebook: Łabiszyńskie Spotkania z Historią

FRONTEM DO WOLNOŚCI – ŁABISZYŃSKIE SPOTKANIA Z HISTORIA

ŚLADEM POLSKICH ŻOŁNIERZY

Oprócz widowisk poświęconych konkretnym wydarzeniom historycznym, odbywają się w Polsce także rekonstrukcje o szerszej tematyce. Organizowane każdego roku w czerwcu „Łabiszyńskie Spotkania z Historią” poświęcone są np. dokonaniom polskich żołnierzy na różnych frontach II Wojny Światowej. Inscenizacje bitew są tu połączone z konkursami wiedzy historycznej, interaktywnymi prezentacjami, a także pokazami sprzętu grup rekonstrukcyjnych.

I tak np. w 2018 r. motywem przewodnim Łabiszyńskich Spotkań z Historią była Kampania Wrześniowa, zaś w 2019 r. wydarzenie miało tytuł Bohaterowie Normandii. W tym drugim przypadku szczególnie dużo miejsca poświęcono działaniom 1. Dywizji Pancernej generała Maczka, choć oczywiście poznaliśmy także losy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie – marynarki oraz lotnictwa. Wśród tematów podejmowanych wcześniej na spotkaniach znalazła się także kampania berlińska z 1945 r., w której brała udział I Armia Wojska Polskiego.

FASCYNUJĄCA PODRÓŻ W CZASIE

Przez 3 czerwcowe dni cały Łabiszyn przeistacza się w miasto rodem z czasów II Wojny Światowej. Na rynku, w okolicznej żwirowni oraz nieopodal tutejszego młyna, słychać dźwięki rekonstrukcji historycznych – silniki pojazdów, a także szcęk broni. Odbывают się tu inscenizacje bitew, prezentacje sprzętu oraz pojazdów wojskowych z różnych frontów II Wojny Światowej. Każdego roku przez łabiszyń-

ski rynek przechodzi także defilada wszystkich członków grup rekonstrukcyjnych, biorących udział w widowisku.

Z kolei w tutejszym amfiteatrze odbywają się koncerty utworów i piosenek zarówno z czasów wojny, jak i współczesnych, a także pokazy tańca ludowego. Wydarzenie regularnie odwiedzają także panie z Grupy Rekonstrukcji Historycznej „Bluszcz”, które pokazują, jak zmieniła się moda w latach 30. i 40. XX wieku. Oprócz występów artystycznych, Łabiszyńskie Spotkania z Historią to także wystawy foto-

grafii, pchli targ, jarmark rzemiosła artystycznego, piknik z udziałem kapel podwórkowych, muzea (np. zabytkowa wozownia) oraz pokaz sztucznych ogni. Każdy miłośnik wydarzeń z historią w tle powinien choć raz odwiedzić w czerwcu Łabiszyn.

CIEKAWOSTKI

- W czerwcu 2019 r. dzięki staraniom władz miejskich i rekonstruktorów Łabiszyn przez 3 dni wyglądał jak francuskie miasteczko niemal żywcem wyjęte z lat 40. XX wieku.
- W 2018 r. dzięki głosom internautów z całego kraju wydarzenie Frontem do Wolności. Łabiszyńskie Spotkania z Historią otrzymało Certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej.

DANE TELEADRESOWE

RAJD ARADO

GDZIE?

Rajd co roku odbywa się na Dolnym Śląsku.

KIEDY?

Na początku maja.

ORGANIZATOR:

Arado Fabryka Historii

WWW I SOCIAL MEDIA:

www.projektarado.pl

Facebook: Projekt Arado – zaginione laboratorium
Hitlera

RAJD ARADO

Nazwa Rajd Arado pochodzi od podziemnego kompleksu Arado w Kamiennej Górze. W czasie wojny Niemcy prowadzili tu m.in. prace nad napędem odrzutowym do swoich myśliwców. Rajd Arado obejmuje także Kowary, Karpacz, Osadę Śnieżka, Strzegom oraz Jelenią Górę. Podczas tego kilkudniowego wydarzenia uczestnicy są świadkami serii inscenizacji historycznych (np. zdobycie niemieckiego miasta Hirschberg) oraz prezentacji broni i pojazdów. Rekonstrukcje dotyczą głównie wydarzeń u schyłku wojny, kiedy to Wehrmacht wycofywał się z Dolnego Śląska, ścigany na całym

froncie przez Armię Czerwoną oraz Ludowe Wojsko Polskie.

CIEKAWOSTKA

Przeznaczenie wielu podziemnych tuneli drążonych przez Niemców na Dolnym Śląsku do dziś nie jest jasne. Podejrzewa się, że z dala od obserwatorów pracowali oni nad bronią masowego rażenia albo supernowoczesnym samolotem dalekiego zasięgu.

DANE TELEADRESOWE

DNI TWIERDZY POZNAŃ

W programie znajduje się wiele obiektów oraz wydarzeń związanych z II Wojną Światową i innymi okresami historycznymi. Można zobaczyć forty, schrony, szczeliny przeciwlotnicze oraz rekonstrukcje historyczne.

KIEDY?

Co roku w ostatni weekend sierpnia.

KOORDYNATOR:

Poznańska Lokalna Organizacja Turystyczna

WWW I SOCIAL MEDIA:

www.dnitwierdzypoznan.pl
Facebook: Dni Twierdzy Poznań

DNI TWIERDZY POZNAŃ

FESTUNG POSEN

Budowane w latach 1828–1914 za ogromne sumy pieniędzy fortyfikacje Poznania miały być gwarantem pozostania tego miasta w pruskich rękach. Stale rozwijany i unowocześniany pierścień fortów oraz stanowisk artyleryjskich zaliczano nawet na przełomie XIX i XX wieku do największych w Europie. Jak się jednak okazało, tzw. Twierdza Poznań (niem. Festung Posen) została przez Niemców wykorzystana do celów obronnych tylko raz.

Od 24 stycznia do 23 lutego 1945 r. Armia Czerwona oblegała miasto, będące jedną z ostatnich większych przeszkód na drodze do Berlina. Toczona przez miesiąc bitwa spowodowała w Poznaniu wiele zniszczeń, – zburzono ponad 55% zabudowy. Tutejsze umocnienia zachowały się jednak do naszych czasów w zdumiewająco dobrym stanie. Spośród 18 fortów Twierdzy Poznań tylko 4 zostały zupełnie zniszczone. Pozostałe znajdują się w różnym stanie, jednak poznańscy miłośnicy fortyfikacji otaczają je opieką i udostępniają zwiedzającym, jako fascynujące pomniki historii miasta.

ATRAKCJA DLA MIŁOŚNIKÓW FORTYFIKACJI

W ostatnim tygodniu sierpnia z pewnością warto wybrać się do Poznania. Organizowane każdego roku w stolicy Wielkopolski Dni Twierdzy Poznań to gratka dla pasjonatów historii i architektury. W trakcie wydarzenia mieszkańcom i turystom udostępnione zostają: Fort Ia, Fort Ila, Fort IVa, Fort Va, Fort VI, a także Fort VII – miejsce, gdzie Niemcy ulokowali pierwszy obóz koncentracyjny na ziemiach polskich i w którym dziś działa Muzeum Martyrologii Wielkopolan. Wszystkie należały do syste-

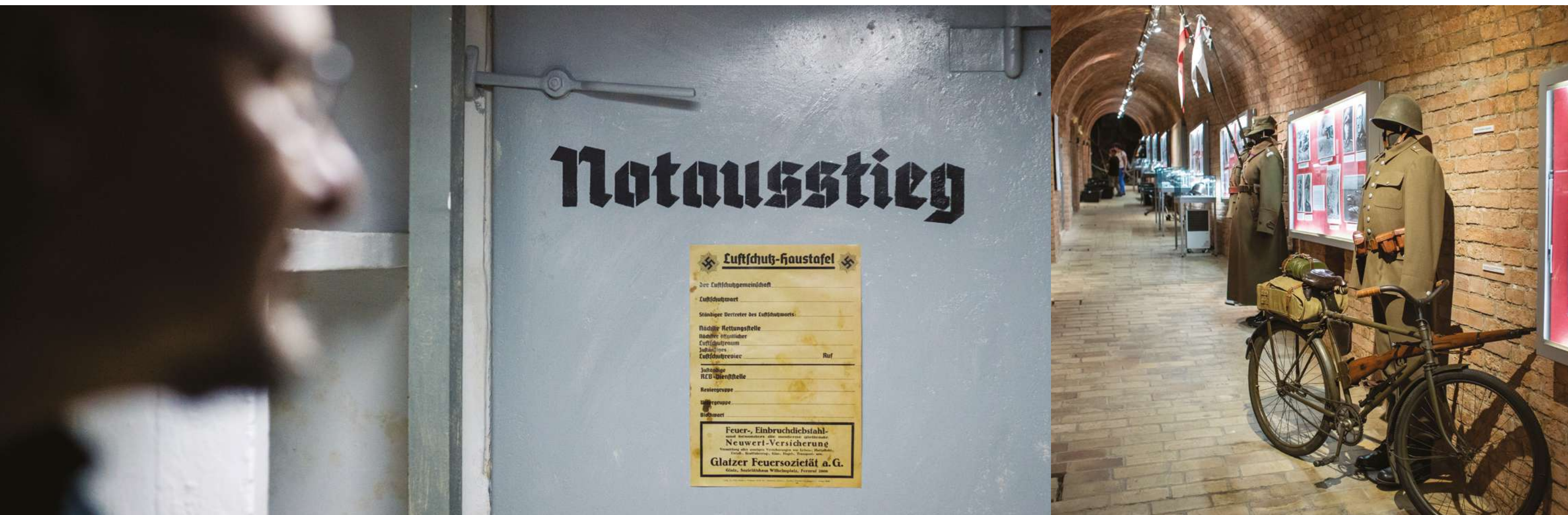
mu obronnego miasta, ufundowanego przez władze pruskie i stale rozwijanego przez jednych z najlepszych w Europie specjalistów od fortyfikacji. Zwiedzić można także relikty największego fortu, czyli Winiary (zwane dzisiaj Cytadelą). Swoją siedzibę mają tutaj m.in. Muzeum Uzbrojenia oraz Muzeum Armii „Poznań”, w których zobaczymy kolekcję eksponatów z okresu II Wojny Światowej, a szczególnie Kampanii Wrześniowej oraz oblężenia miasta w 1945 r.

Oprócz fortów, podczas Dni Twierdzy Poznań w sierpniu warto zwiedzić także schrony przeciwlotnicze w Parku Wilsona oraz Parku So-

łackim. Obiektów do zwiedzania przy okazji Dni Twierdzy Poznań stopniowo przybywa. Stosunkowo niedawno otwarto np. dla zwiedzających schron przeciwlotniczy na ul. Kościelnej. Podczas tego wydarzenia warto zobaczyć również znajdujący się w podziemiach willi przy ul. Berwińskiego schron Arthura Greisera, niemieckiego namiestnika tzw. Kraju Warty, który za swoje zbrodnie został stracony na poznańskiej Cytadeli w lipcu 1946 r. Uzupełnieniem programu co roku są rekonstrukcje historyczne, wycieczki tematyczne oraz rejsy forteczne po Warcie.

CIEKAWOSTKI

- Przemieszczanie się między atrakcjami ułatwia specjalna Forteczna Linia Autobusowa, która przebiega przez wszystkie dostępne do zwiedzania obiekty. Uruchamiana jest ona na czas trwania wydarzenia.
- W XIX wieku poznańskie fortyfikacje były jeszcze bardziej okazałe. Rozwój techniki oblężniczej (a także infrastruktury miasta) spowodował jednak, że władze niemieckie postanowiły rozebrać w latach 1896–1902 tzw. twierdzę poligonową, rozciągającą się wzdłuż centrum Poznania.
- Mimo że Dni Twierdzy Poznań odbywają się w sierpniu, warto zabrać ze sobą cieplejsze ubranie. W fortach temperatura jest stała i wynosi 12°C.

INNE OBIEKTY

Oprócz muzeów oraz rekonstrukcji historycznych, warto zobaczyć również inne miejsca związane z wydarzeniami II Wojny Światowej. Niektóre z nich, np. Fabryka Emalia Oskara Schindlera w Krakowie, Wilczy Szaniec czy Westerplatte, znamy dobrze z filmów kinowych i dokumentalnych, kart powieści oraz książek historycznych. Możliwość zobaczenia tych miejsc na żywo będzie dla każdego zainteresowanego doskonałą okazją do skonfrontowania popularnego obrazu

z rzeczywistością. Inne lokalizacje, np. Radiostacja Gliwice, Międzyrzecki Rejon Umocniony albo podziemny kompleks „Riese”, wciąż czekają na kogoś, kto opowie ich historie szerszej publiczności. Miejsca te nierzadko otacza aura tajemnicy i sensacji, więc ich zwiedzanie jest swoistą emocjonującą podróżą historyczną w nieznane.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

RADIOSTACJA GLIWICE

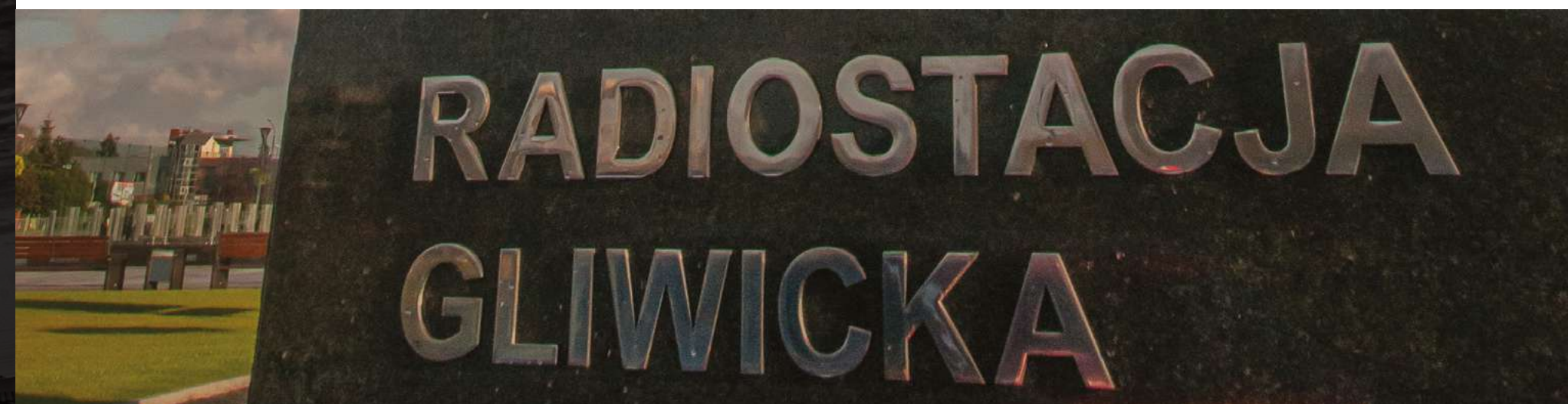
ADRES:

ul. Tarnogórska 129
44-100 Gliwice
tel. +48 32 300 04 04
www.muzeum.gliwice.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon. nieczynne
wt.–pt. 11.00–17.00
sob.–niedz. 11.00–16.00
(od maja do września 11.00–17.00)

RADIOSTACJA GLIWICE

WALKA W ETERZE

W 1921 r. bogaty w surowce, uprzemysłowiony Górny Śląsk został podzielony między dwa państwa: Polskę i Niemcy. Szybko też wybuchła tutaj kulturalna, społeczna i polityczna walka o serca oraz dusze Ślązaków. W 1925 r. Niemcy postanowili wybudować w Gliwicach radiostację, która nadawałaby audycje tylko w ich rodzimym języku. Dziesięć lat później obiekt rozbudowano, stawiając 111-metrowy maszt nadawczy z impregnowanego modrzewia syberyjskiego, od-

pornego na działanie szkodników oraz czynników pogodowych. Przy korzystnej aurze audycje z Gliwic docierały nawet do Nowej Zelandii. Nie parametry techniczne rozślały jednak górnośląską radiostację na całym świecie w przededniu II Wojny Światowej. Dnia 31 sierpnia 1939 r. o godzinie 20.00 przebrani za polskich Powstańców Niemcy dokonali zbrojnego napadu na obiekt. Ich celem było pokazanie, że to Polacy próbowali siłą opanować Górny Śląsk, co z kolei miało usprawiedliwić agresję na Polskę 1 września. Tak zwana „prowokacja gliwicka” nie została jednak przygotowana profesjonalnie. Napast-

nicy nie mogli np. znaleźć mikrofonów na terenie radiostacji. Gdy wreszcie udało im się uruchomić tzw. mikrofon burzowy, do uszu radiosłuchaczy najprawdopodobniej dotarło tylko 9 słów: „Uwaga, tu Gliwice. Radiostacja znajduje się w polskich rękach”. Nikt w Europie nie dał się jednak nabrać. W ramach ponurej inscenizacji rzekomej polskiej napaści na terenie radiostacji zabito Polaka, Franciszka Honioka, uważanego dziś za pierwszą ofiarę II Wojny Światowej.

W POLSKICH RĘKACH

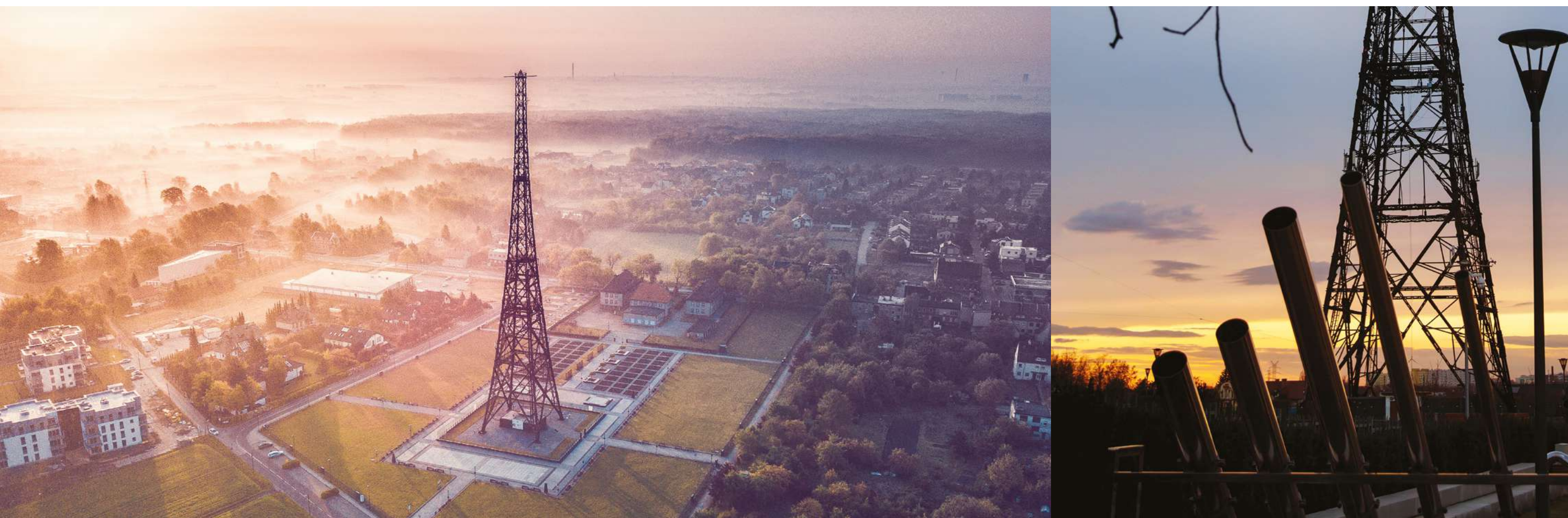
W styczniu 1945 r. radiostację zdobyły wojska radzieckie, a 4 miesiące później przekazano ją Polakom. Do dziś posiada ona najwyższy drewniany maszt nadawczy w Europie. W 2005 r. stację przejęło Muzeum Gliwice. Obiekt został udostępniony dla zwiedzających i służy obecnie głównie do celów edukacyjnych.

Zachowała się aparatura radiowa wyprodukowana przez firmy: Lorenz, Siemens & Halske i Telefunken. Pomimo upływu ponad 80

lat od powstania radiostacji, część sprzętów nadal działa i można je uruchomić.

CIEKAWOSTKI

Wieża radiostacji do dziś służy mieszkańcom Gliwic, choćby jako oświetlony nocą punkt orientacyjny. Na terenie parku otaczającego obiekt działa również darmowy hotspot.

WAŻNE INFORMACJE

- W soboty wstęp do muzeum jest bezpłatny, w niedziele rodzice z dziećmi mogą skorzystać z 50-proc. zniżki, w środy i czwartki bezpłatny wstęp obowiązuje dla grup szkolnych.
- Radiostacja Gliwice znajduje się na Szlaku Zabytków Techniki.
- Czas zwiedzania wynosi od 30 do 60 minut.
- W muzeum można fotografować i filmować.
- Park wokół wieży latem jest otwarty w godzinach 6.00–22.00, a zimą 8.00–20.00.
- Radiostacja Gliwice od 2017 r. jest Pomnikiem Historii.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

WESTERPLATTE POMNIK OBROŃCÓW

ADRES:

Westerplatte
80-001 Gdańsk

GODZINY OTWARCIA:

można oglądać całą dobę.

Turyści zwiedzać mogą także Wartownię nr 1.
Od maja do września
jest otwarta w godzinach 9.00–16.00.
Obowiązują bilety wstępu.

WESTERPLATTE

WALKA DO KOŃCA

To miejsce-symbol, o czym chyba nie trzeba nikogo przekonywać. W dniach od 1 do 7 września 1939 r. nieliczna załoga Polskiej Woj-skowej Składnicy Tranzytowej na półwyspie Westerplatte broniła się przed znacznie silniejszymi oddziałami Wehrmachtu. Starzały odda-ne tu przez pancernik Schleswig-Holstein w kierunku polskiego gar-nizonu uznaje się za początek II Wojny Światowej.

W okresie międzywojennym niewielki półwysep Westerplatte leżał na terenie Wolnego Miasta Gdańsk, gdzie krzyżowały się wpływy pol-skie i niemieckie. Nasi żołnierze obecni byli tutaj już w 1920 r., jed-nak dopiero 5 lat później Liga Narodów przekazała Polsce półwysep w dożywotnią, bezpłatną dzierżawę. Przez kolejne lata garnizon We-sterplatte powiększał się wraz ze wzrostem napięcia na linii Polska-Niemcy. Dnia 1 września 1939 r. znajdowało się tam od 205 do 225 żołnierzy i cywilów, którzy na dodatek posiadali ukryte umocnienia. Nikt jednak, łącznie z władzami w Warszawie, nie sądził, że w razie

wybuchu międzynarodowego konfliktu Westerplatte utrzyma się dłużej niż kilkanaście godzin. Ostatecznie garnizon pod dowództwem majora Henryka Sucharskiego, atakowany przez Niemców z lądu, morza i powietrza, utrzymał się 7 dni. W tym czasie informacje o jego oporze, transmitowane przez radio na cały kraj, dodawały otuchy żołnierzom broniącym Polski na innych frontach Kampanii Wrześniowej. Wobec braku nadziei na odsiecz finał tej historii mógł być tylko jeden – załoga Westerplatte skapitulowała ostatecznie 7 września 1939 r. o godzinie 10.15.

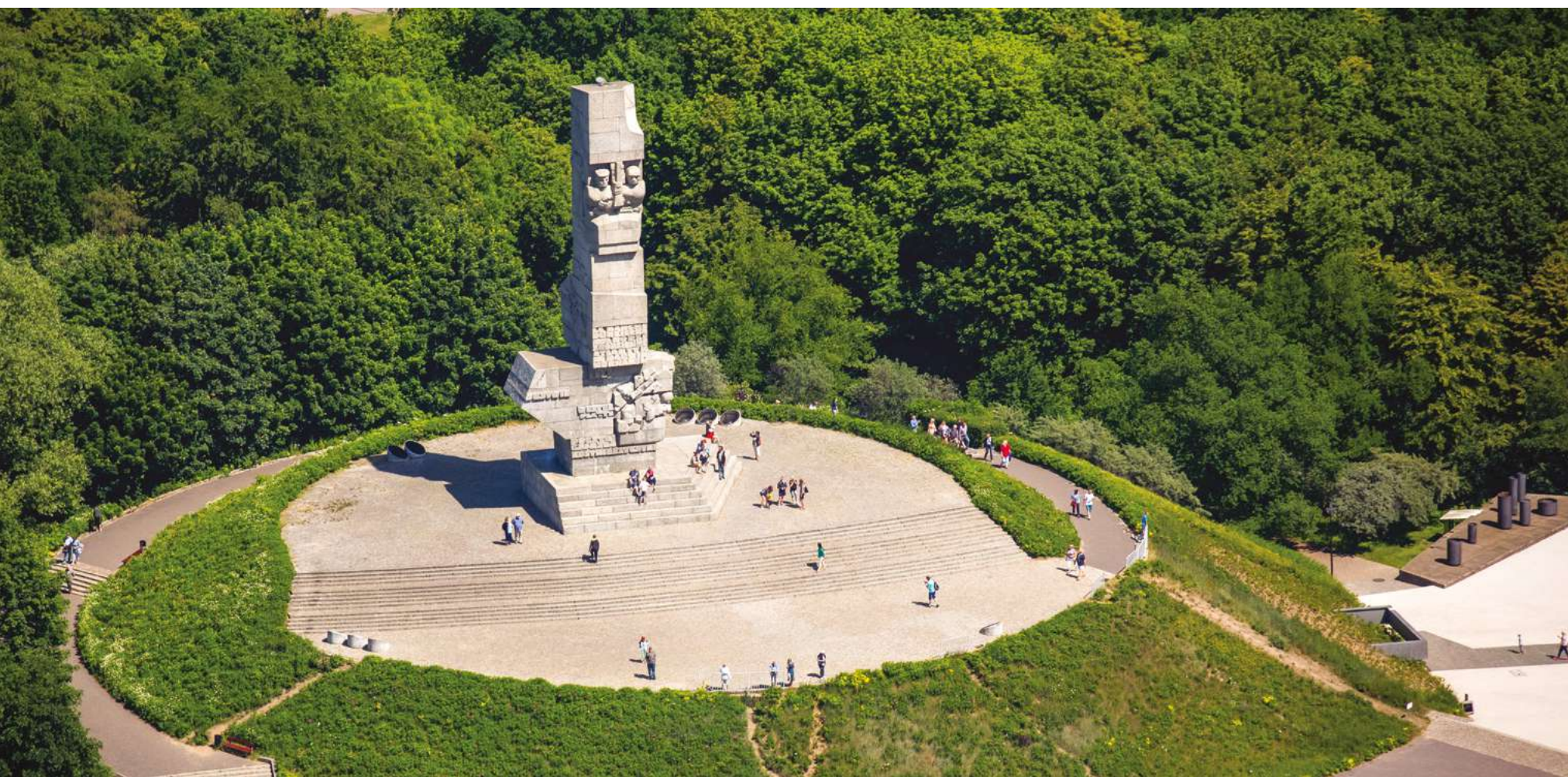
MUZEUM NA PÓŁWYSPIE

Mimo upływu lat Westerplatte zachowało wiele z międzywojennego klimatu. Na półwyspie wciąż możemy zobaczyć budynki polskich koszar, a także elementy umocnień, w których polscy obrońcy odpierali niemieckie ataki. O tragicznych wydarzeniach II Wojny Światowej przypomina na Westerplatte monumentalny Pomnik Obrońców Wybrzeża oraz widoczny na placu napis pod nim: „Nigdy więcej wojny”. Obecnie trwają prace zmierzające do utworzenia nowoczesnego mu-

zeum, które opowie historię obrońców półwyspu kolejnym pokoleniom osób odwiedzających to miejsce.

CIEKAWOSTKI

Toczy się dyskusja nad dokładnym miejscem i czasem rozpoczęcia II Wojny Światowej. Wielu historyków podkreśla, że zanim pancernik Schleswig-Holstein ostrzelał Westerplatte, samoloty niemieckie zbombardowały już polski Wieluń.

OBIEKTY NA WESTERPLATTE

- Pomnik Obrońców Wybrzeża – 25-metrowy pomnik upamiętnia polskich obrońców Wybrzeża z września 1939 r.
- Cmentarzyk Poległych Obrońców Westerplatte – miejsce spoczynku poległych w obronie Westerplatte podczas wojny obronnej w 1939 r.
- Zachowane wartownie: Wartownia nr 1, Wartownia nr 3, Placówka Fort, Placówka Elektrownia.
- Nowe Koszary – koszary garnizonu Westerplatte. Tu mieściła się zbrojownia, kwatery i inne ważne pomieszczenia. Kompleks był pierwotnie posadowiony na planie litery „T”, ale po wojnie kilka części budynku zostało zniszczonych.

WAŻNE INFORMACJE

- Od 1 maja do 30 września na Westerplatte kursuje tramwaj wodny linii F5 na trasie Żabi Kruk – Westerplatte – Brzeźno.

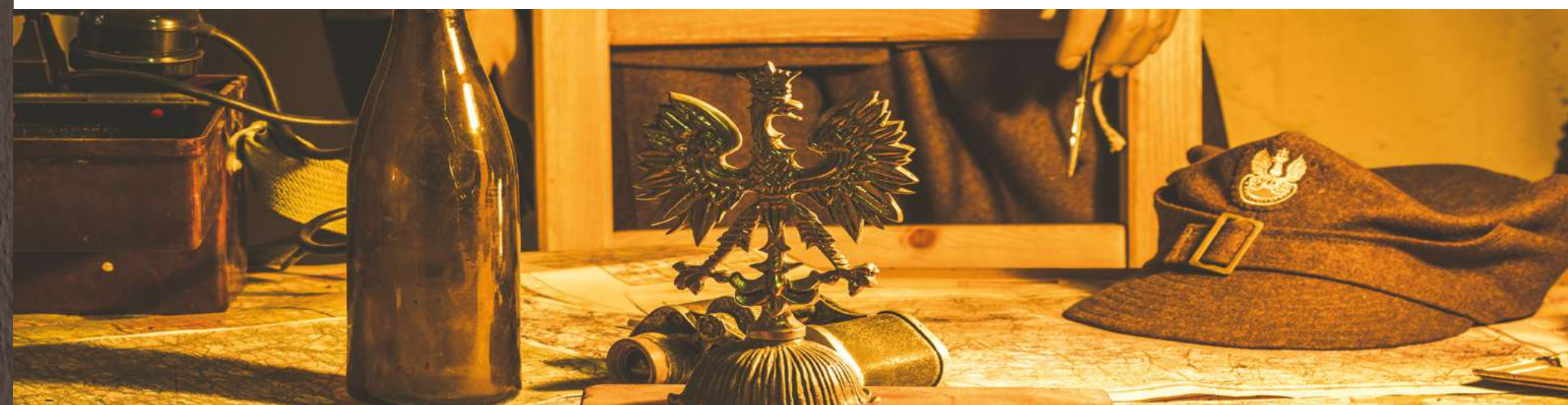
DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

OBSZAR WAROWNY „ŚLĄSK”

Do najbardziej znanych i udostępnionych do zwiedzania obiektów należą:

- Polski schron bojowy w Dobieszowicach (powiat będziński)
- Polski schron bojowy w Chorzowie przy ul. Katowickiej
- Schron dowodzenia w Chorzowie na Wzgórzu Redena
- Niemiecki schron bojowy w Zbrośławicach
- Polski schron bojowy w Dąbrowce Wielkiej (Piekary Śląskie)
- Polski schron bojowy „Sowiniec” w Wyrach.
- Niemiecki schron przeciwlotniczy w Bytomiu-Miechowicach
- Schron „Sosabowski” w Bytomiu
- Schron „Trager” w Bytomiu
- Polski schron bojowy w Świętochłowicach (Park Heiloo)
- Niemiecki schron bojowy w Dąbrowieckiej Górze (gmina Karczew)

OBSZAR WAROWNY „ŚLĄSK”

STRATEGICZNIE WAŻNY REGION

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości szybko pojawiła się konieczność wzmocnienia obronności kraju przez tworzenie fortyfikacji stałych. Województwem szczególnie narażonym na obcą agresję był bogaty w surowce Śląsk, z utratą którego nigdy nie pogodzili się Niemcy. Dlatego władze w Warszawie, mimo posiadania skromnych środków, postanowiły umocnić ten region. Pierwsze fortyfikacje powstały tu już w 1931 r. Jednak dopiero dojście Hitlera do władzy w

Niemczech oraz ich szybka remilitaryzacja spowodowały przyspieszenie prac. Obszar Warowny „Śląsk” budowano w latach 1933–1939 w 6 etapach. Powstał liczący 60 km pas umocnień, ciągnący się na trudno dostępnym terenie od miejscowości Przerzyce na północy aż po Wyry na południu.

LINIA NIE DO PRZEJŚCIA?

Oprócz żelbetonowych bunkrów, schronów oraz stanowisk (łącznie

180 budowli), Obszar Warowny „Śląsk” zawierał także obiekty hydrotechniczne (tamy). Kilka kilometrów za główną linią umocnień znajdował się schron dowodzenia. Stacjonująca w tym regionie Grupa Operacyjna „Śląsk” była dobrze przygotowana na odparcie ewentualnego niemieckiego ataku – posiadała ciężkie karabiny maszynowe, działa przeciwpancerne oraz artylerię. Jej żołnierze, zgrupowani głównie w 23. Dywizji Piechoty, doskonale znali teren. Niestety, ogólna sytuacja strategiczna wojsk polskich we wrześniu 1939 r. zmusiła Grupę Operacyjną „Śląsk” do wycofania się, zanim

mogła w pełni wykorzystać walory swojej linii obronnej. Natomiast tzw. Bitwa Wyrska toczona w dniach 1–3 września w okolicach Gostynia pokazała, że gdyby śląskie schrony bojowe zostały wystarczająco dobrze obsadzone i wsparte ogniem artylerii, byłyby dla Wehrmachtu bardzo trudne do zdobycia. Po opanowaniu Obszaru Warownego „Śląsk” Niemcy nie mieli okazji go już wykorzystać. Dlatego schrony na Górnym Śląsku przetrwały wojnę w bardzo dobrym stanie, a potem przez wiele lat niszczały.

ZWIEDZANIE UMOCNIEŃ

Stowarzyszenie na Rzecz Zabytków Fortyfikacji „Pro Fortalicium” wzięło pod opiekę 30 obiektów należących do dawnego Obszaru Warownego „Śląsk”, a 17 z nich udostępniło dla zwiedzających. Są to m.in. 3 schrony na wzgórzu 319 w Rudzie Śląskiej, schron dowodzenia w Chorzowie, na Wzgórzu Redena oraz schron w Świętochłowicach Piaśnikach. Wraz z Muzeum Miejskim w Rudzie Śląskiej, stowarzyszenie „Pro Fortalicium” organizuje wycieczki po tych obiektach.

CIEKAWOSTKI

- Schron dowodzenia w Chorzowie był ewenementem w ówczesnej Polsce. Wyposażony w środki łączności i broń, do dziś prezentuje się bardzo okazale.
- Ze względu na rozmach prac fortyfikacyjnych, Obszar Warowny „Śląsk” nazywano przed wojną „polską Linią Maginota”. Niestety, nowoczesna wojna manewrowa, która dotknęła zarówno Polskę, jak i Francję w latach 1939–1940, dobitnie pokazała, że czasy wojny pozycyjnej za umocnieniami dobiegły końca.

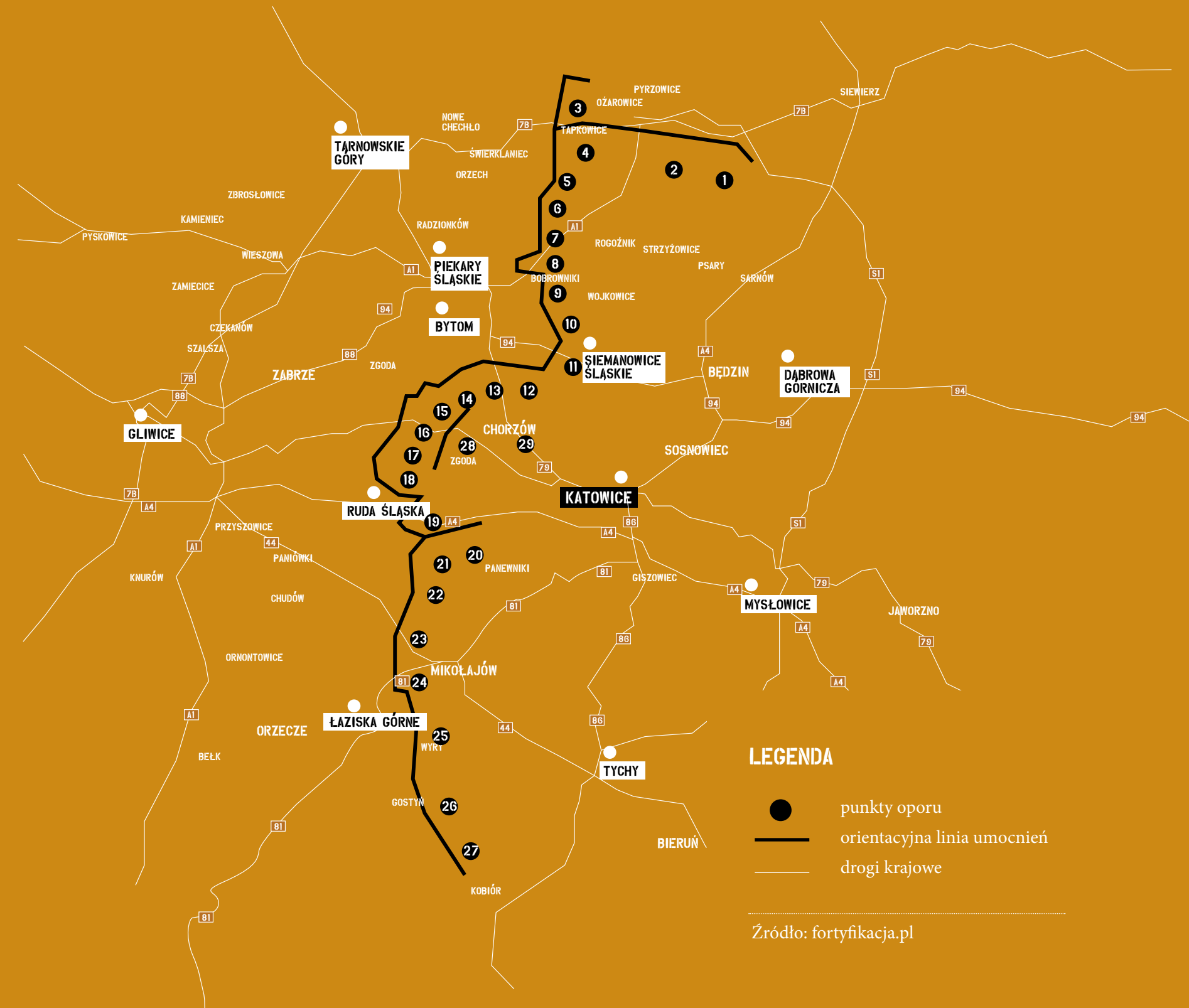

ORIENTACYJNY SCHEMAT PRZEBIEGU LINII UMOCNIEŃ OBSZARU WAROWNEGO „ŚLĄSK”

1. Punkt oporu „Przeczyce”
2. Pozycja polowa „Nowa Wieś”
3. Pozycja polowa „Brynica”
4. Punkt oporu wzg. 307 „Niedzara”
5. Pozycja polowa „Kozłowa Góra”
6. Grupa bojowa „Wymysłów”
7. Grupa bojowa „Wesoła”
8. Punkt oporu wzg. 310 „Bobrowniki”
9. Punkt oporu wzg. 298 „Kamień”
10. Grupa bojowa „Brzeziny”
11. Punkt oporu wzg. 304,7 „Dąbrówka”
12. Grupa bojowa „Maciejkowice”
13. Punkt oporu „Łagiewniki”
14. Grupa bojowa „Zgorzelec”

15. Punkt oporu „Godula”
16. Grupa bojowa „Chebzie”
17. Punkt oporu wzg. 319 „Nowy Bytom”
18. Grupa bojowa „Wirek”
19. Punkt oporu „Szyb Artura”
20. Grupa bojowa „Kłodnica”
21. Punkt oporu „Radoszowy”
22. Pozycja polowa nad Jamną
23. Pododcinek „Śmiłowice”
24. Pododcinek „Mokre”
25. Pododcinek „Łaziska”
26. Pododcinek „Wyrzy”
27. Pozycja polowa „Las Wyrzy”

LEGENDA

- punkty oporu
- orientacyjna linia umocnień
- drogi krajowe

Źródło: fortyfikacja.pl

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

OŚRODEK EDUKACJI HISTORYCZNO-
-PRZYRODNICZEJ „WILCZY SZANIEC”
NADLEŚNICTWA SROKOWO

ADRES:

Gierłoż 5
11-400 Kętrzyn
tel. 89 741 00 31
wilczyszaniec@olsztyn.lasy.gov.pl
www.wilczyszaniec.olsztyn.lasy.gov.pl

GODZINY OTWARCIA:

obiekt otwarty przez cały rok,
7 dni w tygodniu (również w święta)

- od kwietnia do października:
codziennie 8.00–20.00
- od listopada do marca:
codziennie 8.00–16.00

WILCZY SZANIEC

NAJPILNIEJ STRZEŻONY OBIEKT W III RZESZY

W żadnej spośród swoich kwater głównych Adolf Hitler nie spędził tyle czasu, co w obiekcie znajdującym się 8 km na wschód od Kętrzyna (dziś województwo warmińsko-mazurskie). Kompleksowi wojskowemu ukrytemu w lasach Gierłozy nadano kryptonim Wilczy Szaniec (niem. Wolfsschanze). Obiekt, powstały i rozbudowywany rękami robotników przymusowych, oddano do użytku w maju 1941 r., tuż przed agresją niemiecką na ZSRR. To tu Hitler podejmował kluczowe decyzje do-

tyczące wojny na wschodzie i nie tylko. Łącznie przywódca III Rzeszy spędził w tym miejscu około 800 dni. W szczytowym momencie wojny kompleks liczył 250 ha oraz 200 budynków, w których pracowało 2 tys. osób. Był jednym z najpilniej strzeżonych punktów na mapie Europy – chroniły go: kamuflaż, a także sieć posterunków oraz pola minowe.

ZAMACH, KTÓRY MÓGŁ ZMIENIĆ HISTORIĘ

A jednak mimo tak wielu zabezpieczeń właśnie w Wilczym Szańcu

20 lipca 1944 r. Hitler omal nie pożegnał się z życiem. Tego dnia właśnie pułkownik Claus von Stauffenberg zdetonował bombę pod stołem sali konferencyjnej, na której obecny był przywódca III Rzeszy. Ładunek wybuchowy zniszczył pomieszczenie i zabił 4 osoby, jednak Hitler został tylko lekko ranny. Fala represji, która niebawem załaziła Niemcy, doprowadziła do śmierci Stauffenberga i jego współpracowników. Lata świetności Wilczego Szańca kończyły się. Przede wszystkim w stronę Mazur szybko zbliżała się Armia Czerwona, która w lipcu 1944 r. zajęła tereny dzisiejszej Białorusi i wkroczyła na tereny rdzen-

nie polskie. Dnia 20 listopada Hitler ostatecznie opuścił Wilczy Szaniec, następnie ewakuowano cenny sprzęt oraz dokumenty. W nocy z 24 na 25 stycznia 1945 r., wobec zajęcia przez Rosjan pobliskiego Węgorzewa, niemieccy saperzy wysadzili obiekt. Rozminowywanie terenu wokół pozostałości po Wilczym Szańcu trwało latami. Teraz znajduje się tam Ośrodek Edukacji Historyczno-Przyrodniczej. Są tablice informujące o przeznaczeniu poszczególnych obiektów, wystawa broni z okresu II Wojny Światowej oraz multimedialne aplikacje dla zwiedzających.

CIEKAWOSTKI

W 1968 r. teren Wilczego Szańca stał się planem do filmu „Wyzwolenie” Jurija Ozierowa. Ciesząc się ponurą sławą kwaterę Hitlera odwiedza rocznie nawet 300 tys. turystów.

WAŻNE INFORMACJE

- Za zwiedzanie i parking płaci się gotówką lub kartą płatniczą w kasie przy bramie wjazdowej (bez konieczności wysiadania z pojazdu).
- Na terenie Ośrodka Edukacji Historyczno-Przyrodniczej „Wilczy Szaniec” Nadleśnictwa Srokowo można skorzystać z usług lokalnych przewodników. Przewodnicy posługują się językami: polskim, angielskim, niemieckim, francuskim, rosyjskim, litewskim, włoskim.
- Na terenie ośrodka możliwy jest nocleg – na polu namiotowym lub w pokojach 1-, 2- i 3-osobowych.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

FABRYKA EMALIA OSKARA SCHINDLERA

ADRES:

ul. Lipowa 4
30-702 Kraków
tel. +48 12 257 10 17
e-mail: fabrykaschindlera@muzeumkrakowa.pl
www.muzeumkrakowa.pl

GODZINY OTWARCIA:

od kwietnia do października:
pon. 9.00–6.00
wt.–niedz. 9.00–20.00

od listopada do marca:
pn. 9.00–14.00
wt.–niedz. 9.00–18.00

W każdy pierwszy wtorek miesiąca muzeum nieczynne.

FABRYKA EMALIA OSKARA SCHINDLERA

NA RATUNEK KRAKOWSKIM ŻYDOM

To miejsce znają kinomani na całym świecie, głównie dzięki filmowi Stevena Spielberga pt. „Lista Schindlera”. Fabryka naczyń emaliowanych istniała przy ul. Lipowej 4 na krakowskim Zabłociu przed wojną, jednak zbankrutowała. Po zajęciu przez Wehrmacht dawnej stolicy Polski we wrześniu 1939 r., zakład wznowił produkcję pod kierownictwem biznesmena Oskara Schindlera już jako Niemiecka Fabryka WYROBÓW Emaliowanych (niem. Deutsche Emailwarenfabrik – DEF).

Dużą część pracowników zakładu stanowili Żydzi, dla których praca w fabryce Schindlera była alternatywą dla obozu pracy przymusowej, a od 1944 r. koncentracyjnego, gdzie warunki były bardzo trudne, nad więźniami znęcała się załoga, a nawet narażeni byli na śmierć z ręki komendanta-sadysty, Amona Goetha. W 1944 r. widmo zbliżającej się do Krakowa Armii Czerwonej skłoniło Niemców do likwidacji obozów oraz fabryk w tym mieście. Schindlerowi oraz jego księgowemu, Izaakowi Sternowi, udało się uratować około 1100 pracowników DEF przed wywiezieniem do obozu Auschwitz,

przenosząc ich do fabryki Brünnlitz na Morawach.

NA TRASIE PAMIĘCI

Po wojnie budynek administracyjny Fabryki Wyrobów Emaliowanych na ul. Lipowej 4 pełnił nadal funkcje biurowe. W 2007 r. obiekt trafił pod skrzydła Muzeum Historycznego miasta Krakowa. Obecnie znajduje się w nim wystawa stała, pt. „Kraków – czas okupacji 1939–1945”. W 45 salach ekspozycyjnych zwiedzający mogą zoba-

czyć, jak wyglądało życie Krakowian podczas II Wojny Światowej. Wystawa została zorganizowana w taki sposób, aby oglądający miał wrażenie, że przechadza się ulicami Krakowa w czasie wojny. Znajdują się tu scenograficzne rekonstrukcje autentycznych przestrzeni miejskich, np. zakładu fryzjerskiego, biura fotografa, wnętrza krakowskiego tramwaju albo budynku złowrogięgo obozu pracy w Płaszowie. Zwiedzający te pomieszczenia, ogląda przy okazji także prezentacje ważnych wydarzeń historycznych, takich jak likwidacja getta krakowskiego, czy wkroczenie do miasta Armii Czerwonej w 1945 r.

Fabryka Emalia znajduje się wśród zabytków na tzw. Trasie Pamięci, ilustrującej niezwykle trudne losy Polaków w latach 1939–1956.

CIEKAWOSTKI

Na terenie, gdzie znajdował się budynek produkcyjny Fabryki Emalia, funkcjonuje obecnie Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Krakowie (tzw. MOCAK).

WAŻNE INFORMACJE

- W muzeum obowiązuje dzienny limit zwiedzających, dlatego warto zarezerwować bilety on-line na stronie: www.bilety.mhk.pl.
- Ze względu na tematykę ekspozycji zaleca się, aby wstęp na wystawę miała młodzież od 14. roku życia.
- W poniedziałki wstęp na wystawę stałą jest bezpłatny (liczba biletów ograniczona – należy je pobrać w kasie).

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

APTEKA „POD ORŁEM”

ADRES:

pl. Bohaterów Getta 18
30-547 Kraków
tel. +48 12 656 56 25
e-mail: apteka@muzeumkrakowa.pl
www.muzeumkrakowa.pl

GODZINY OTWARCIA:

pon. 10.00–14.00
wt.– niedz. 9.00–17.00

W każdy drugi wtorek miesiąca muzeum nieczynne.

APTEKA „POD ORŁEM”

BEZPIECZNA PRZYSTAŃ

W marcu 1941 r. Niemcy stworzyli getto dla Żydów, i pozwolili, aby na jego terenie funkcjonowała tylko jedna placówka farmaceutyczna. Prowadzona przez Tadeusza Pankiewicza apteka „Pod Orłem”, mieszcząca się przy pl. Zgody 18 (obecnie pl. Bohaterów Getta), dla osób zamkniętych za murami stała się nie tylko miejscem pozyskiwania leków. Odbywały się tutaj spotkania artystyczne i naukowe. W aptece „Pod Orłem” prowadzono ożywioną działalność konspiracyjną

i oczekiwano na wieści z frontów II Wojny Światowej. Skrupulatny Tadeusz Pankiewicz przechował w aptece własność mieszkańców getta krakowskiego, – m.in. tory oraz dokumenty osobiste. Za swe zasługi w 1983 r. został uhonorowany medalem „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”.

W SERCU KRAKOWA

Apteka „Pod Orłem” funkcjonowała jeszcze kilka lat po wojnie. Póź-

niej znacjonalizowano ją i przeniesiono (wiele sprzętów uległo wtedy zniszczeniu). W 1983 r. dzięki inicjatywie osób znających dokonania Tadeusza Pankiewicza otwarto w pierwszym budynku apteki „Pod Orłem” muzeum. W 2003 r. obiekt stał się oddziałem Muzeum Historycznego Miasta Krakowa. Dawne pomieszczenia apteki (izba ekspedycyjna, materialnia, laboratorium), zostały odtworzone i połączone z eksponatami, które opowiadają o historii getta krakowskiego – zdjęciami i pamiątkami po jego dawnych mieszkańcach. Całość uzupełniają prezentacje multimedialne oraz filmy.

CIEKAWOSTKI

W 1947 r. Tadeusz Pankiewicz napisał książkę „Apteka w getcie krakowskim”, której tematem są losy prowadzonego przez niego podczas wojny zakładu. Właściciel apteki mówił o sobie skromnie: „To, co ja robiłem, każdy przywoity człowiek powinien zrobić. Ja nie robię z tego żadnego bohaterstwa. To był mój święty obowiązek”. (Anna Pióro, „Magister Tadeusz Pankiewicz. Biografia”, Kraków 2013).

ULICA POMORSKA

„Pomorska”, przez wiele lat po zakończeniu okupacji niemieckiej Krakowa, była powszechnie zrozumiałym skrótem – symbolem nazistowskich zbrodni, jednoznacznie kojarzonym z miejscem, z którego naziści kierowali systemem terroru zwróconym przeciwko społeczności Krakowa. „Pomorska” to jednak nie tylko dawna siedziba gestapo, a właściwie siedziba Urzędu Komendanta Służby Bezpieczeństwa i Policji Bezpieczeństwa Dystryktu Kraków Generalnego Gubernatorstwa w latach 1939–1945, ale przede wszystkim miejsce, gdzie zachował się jedyny w swoim rodzaju autentyczny dokument – Krzyk uwieczniony.

W kilku niewielkich piwnicach, dostępnych po wejściu na podwórko Domu Śląskiego przy ul. Pomorskiej 2, zachowały się uwiecznione na ścianach aresztu gestapo napisy osób przetrzymywanych tu i przesłuchiowanych w latach 1939–1945.

TRASA PAMIĘCI

Ulica Pomorska, Apteka „Pod Orłem” oraz Fabryka Emalia Oskara Schindlera to trzy oddziały Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, które tworzą Trasę Pamięci. Te punkty na mapie Krakowa to trzy uzupełniające się opowieści o II Wojnie Światowej i tym, co po niej nastąpiło.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

TRASA TURYSTYCZNA „BUNKIER W KONEWCE” KONEWKA

ADRES:

97-215 Inowlódz
tel. +48 501 430 321
e-mail: info@bunkierkonewka.eu
www.bunkierkonewka.eu

GODZINY OTWARCIA:

pon. nieczynne
od maja do października
wt.–niedz. 10.00–17.00

W pozostałych miesiącach godziny otwarcia są różne w zależności od dnia. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie internetowej.

BUNKIER W KONEWCE

STANOWISKO DOWODZENIA GRUPY ARMII „ŚRODEK”

Znajdujące się na obszarze województwa łódzkiego, w rejonie Lubochni i Spały, schrony mają bardzo ciekawą historię. Pod koniec 1939 r. władze III Rzeszy, w związku z przewidywaną wojną ze Związkiem Radzieckim, postanowiły wybudować na tym terenie stanowisko dowództwa armii. Znajdujący się tu piękny spalski pałac, pamiętający jeszcze czasy carskie, idealnie nadawał się na kwaterę dla oficerów, natomiast otaczające go lasy stanowiły doskonały kamuflaż dla całego

kompleksu schronów i umocnień. Kwatera dowództwa przyszłej Grupy Armii „Środek” budowana była przez Organizację Todt rękoma ponad 3 tys. robotników przymusowych przez niemal cały rok 1940. Baza miała dogodne połączenie z siecią kolejową Generalnego Gubernatorstwa i III Rzeszy. Dlatego wybudowano na jej potrzeby dwa duże schrony kolejowe – w pobliżu wsi Konewka (o długości 380 m) oraz Jeleń (o długości 355 m) – wraz z zapleczem technicznym. Miały one chronić niemieckie pociągi sztabowe przed bombardowaniem z powietrza, a także atakami gazowymi.

Mimo ogromu prac Niemcy nigdy nie wykorzystali w pełni kwatery zwanej „Anlage Mitte”. Rozpoczęta 22 czerwca 1941 r. inwazja na ZSRR szybko oddaliła się od granic okupowanej Polski. Przez dalszą część wojny schrony w Konewce i Jeleniu służyły głównie jako magazyny.

NIE TYLKO DLA MIŁOŚNIKÓW UMOCNIEŃ

Bunkier w Konewce przetrwał do naszych czasów w bardzo dobrym stanie – po wojnie wymieniono w nim jedynie pancerne wrota na drewniane. Od 2005 r. funkcjonuje tu trasa turystyczna „Bunkier

w Konewce”. Dzięki temu zwiedzający mogą zobaczyć wnętrze schronu, w którym znajduje się ekspozycja militariów, pojazdy wojskowe oraz modele niemieckich schronów i pociągów. Można dowiedzieć się także wiele na temat historii powstania „Anlage Mitte” oraz działalności polskiego ruchu oporu w okolicznych lasach.

Poza głównym obiektem, zwiedzającym udostępniono także schrony techniczne – kotłowni i elektrowni. Do tej ostatniej można trafić, idąc 80-metrowym tunelem podziemnym ze schronu kolejowego. Z kolei w hydroforni znajduje się wystawa dotycząca budowy schronów z wykorzystaniem dokumentacji firmy Philipp Holzmann. Do dziś zacho-

wał się również schron studni głębinowej, wyposażony w chłodnicę wody i zbiornik paliwa.

Na terenie obiektu, między schronem w Konewce a Spałą, kursuje w weekendy turystyczna Kolej Carska. Dla chętnych organizowane są również przejażdżki motocyklami z koszem oraz samochodem wojskowym.

Schron kolejowy w Stępinie-Cieszynie był podczas wojny jednym z najbezpieczniejszych miejsc w Europie. Mógł wytrzymać bombardowanie z powietrza, artyleryjskie, a także atak chemiczny.

CIEKAWOSTKI

- Na terenie Polski znajdują się obecnie pozostałości po 3 kwaterach Hitlera. Dwie z nich to „Anlage Mitte” w pobliżu Spały oraz „Wilczy Szaniec” nieopodal Kętrzyna. Ponadto w okolicach Strzyżowa na Podkarpaciu znajdziemy jeszcze resztki tzw. „Anlage Süd”.
- Oprócz stałych ekspozycji, na terenie schronu w Konewce odbywają się także wystawy czasowe, udostępniane przez muzea z różnych stron Polski.

WAŻNE INFORMACJE

- W schronie jest temperatura od 4°C zimą do 16°C latem – zaleca się zabranie ze sobą ciepłych okryć.
- Istnieje możliwość zwiedzania z psami (na smyczy).
- W weekendy jest możliwość przejechania się motocyklem z koszem lub samochodem wojskowym.
- Przed schronem znajduje się zadaszone miejsce, gdzie są stoliki i ławki oraz można zrobić ognisko.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

SZTOLNIE WALIMSKIE – KOMPLEKS „RIESE”

ADRES:

ul. 3 Maja 26
58-320 Walim
tel. 74 84 57 300
e-mail: biuro@sztolnie.pl
www.sztolnie.pl

GODZINY OTWARCIA:

od października do kwietnia
pon.–pt. 9.00–16.00
sob.–niedz. 9.00–17.00

od maja do września
pon.–pt. 9.00–17.00
sob.–niedz. 9.00–18.00

SZTOLNIE WALIMSKIE – KOMPLEKS „RIESE”

Z DALA OD ALIANCKICH BOMBOWCÓW

W 1943 r. wojna zdecydowanie nie toczyła się na korzyść III Rzeszy. Nasilenie alianckich nalotów na niemieckie zakłady zbrojeniowe, spowodowało, że minister odpowiedzialny za uzbrojenie i amunicję Albert Speera podjął decyzję o przeniesieniu głównej produkcji zbrojeniowej do fabryk podziemnych, m.in. w Sudetach. Jednym z takich obiektów był budowany przez 2 lata podziemny kompleks „Riese” (niem. Olbrzym), zlokalizowany w Górach Sowich, prawdopodobnie mający

związek też z Zamkiem Książ. Był to największy tego typu projekt na terenie całej III Rzeszy. Niemcy w jednym z raportów z 1944 r. wykazali wykonanie w ramach tej budowy 213 tys. m³ tuneli. Budowa aż 7 podziemnych kompleksów: „Rzeczka”, „Jawornik”, „Włodarz”, „Osówka”, „Soboń”, „Gontowa” i „Książ” (długość tuneli około 7,4 tys. m) wymagała pracy ok 30 tysięcy robotników przymusowych i więźniów obozu Gross Rosen, nadzorowanych przez Organizację Todt. Przeznaczenie tych obiektów pozostaje niejasne. Możemy jednak przypuszczać, że „Riese” mogło stać się nową główną kwaterą Adolfa Hitlera.

PODZIEMNA ESKAPADA DLA ODWAŻNYCH

Informacje zebrane na temat kompleksu „Riese” wskazują na to, że być może nadal nie odkryliśmy dużej części wydrążonych w Górach Sowich tuneli. Dlatego miejsca, takie jak Sztolnie Walimskie, gdzie znajduje się wspomniany już kompleks „Rzeczka”, cieszą się wśród osób lubiących tajemnicę dużą popularnością. Znajdują się tu udostępnione dla turystów 3 sztolnie (ponad 500 m podziemnych chodników i hal), z wybetonowanymi fragmentami korytarzy i infrastrukturą obronną obiektu. Oczy-

wicie zwiedzanie sztolni możliwe jest tylko z przewodnikiem. Podziemna trasa turystyczna w wielu miejscach jest wyposażona w efekty audiowizualne, które w ciekawy sposób przybliżają warunki pracy przymusowej podczas realizacji tej ogromnej inwestycji III Rzeszy. Do obiektu prowadzi stosowany przez wojskowe jednostki inżynierskie most Bailey, z którego można podziwiać makietę rakiety V2. W podziemiach na turystów czeka druga makietka, tym razem bomby V1. Od 2018 r. na terenie obiektu podziwiać można także rysunki węgierskiego malarza, Imre Holló, który podczas II Wojny Światowej

był więźniem w pobliskim obozie pracy AL Riese Dörnhau. Wycieczkę do Sztolni Walimskich warto połączyć ze zwiedzaniem pobliskiego Zamku Grodno.

CIEKAWOSTKI

O ogromnej skali inwestycyjnej projektu „Riese” świadczy fakt, że w 1944 r. na jego realizację przeznaczono niemal tyle samo materiałów, co na schrony przeciwlotnicze ludności cywilnej w całej ówczesnej Rzeszy.

WAŻNE INFORMACJE

- Ze względu na niską temperaturę (5–7°C) i dużą wilgotność wewnątrz obiektu zaleca się zabranie ciepłej odzieży.
- Przy obiekcie znajduje się bezpłatny parking dla turystów indywidualnych oraz wycieczek autokarowych.
- Do Sztolni Walimskich prowadzi czarny Szlak Martyrologii, zaczynający się w Jugowicach. Poprowadzono go przez większość obiektów związanych z projektem „Riese”. Na jego trasie są: Jugowice Górne, Walim, Sztolnie Walimskie (kompleks „Rzeczka”), Grzędki i Podziemne Miasto Osówka. Następnie szlak przez wieś Kolce prowadzi do stacji kolejowej w Głuszycy Górnej.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

PODZIEMNE MIASTO NA WYSPIE WOLIN

ADRES:

ul. Wolińska
72-605 Świnoujście-Przytór
tel. 789-07-22-44
e-mail: kontakt@podziemne-miasto.pl
www.podziemne-miasto.pl

GODZINY ZEJŚĆ:

- od października do kwietnia w soboty i niedziele o 10.30 oraz 15.00
- od maja do czerwca codziennie o 12.30 oraz 15.00
- od lipca do sierpnia codziennie o 10.30, 11.30, 12.30, 13.30, 15.00, 16.00, 17.00
- we wrześniu codziennie o 12.30 oraz 15.00

PODZIEMNE MIASTO NA WYSPIE WOLIN

STRATEGICZNE POŁOŻENIE

Początki nowoczesnych umocnień w regionie sięgają połowy lat 30. XX wieku. Wtedy Niemcy postanowili wybudować na wyspie umocnienia i stanowiska artyleryjskie, które miały chronić pobliską bazę Kriegsmarine. W ciągu kilku lat powstało tu 7 żelbetowych schronów, drogi oraz infrastruktura techniczna. Postrachem okolicy miały być potężne działa kalibru 150 mm, o zasięgu około 20 km. Poza nimi w skład kompleksu wchodziły jeszcze: dwukondygnacyj-

ny schron dowodzenia, maszynownia, schron amunicyjny. Podczas wojny zamontowano tutaj również radar FuMo 214 Wurzburg-Riese. Obiekt przez większość wojny pełnił rolę szkoleniową dla artylerzystów marynarki. W styczniu 1946 r. trafił w ręce Polaków, którzy przez następne kilkadziesiąt lat zmodernizowali go i powiększyli. Wszystkie schrony połączyli kilometrem podziemnych tuneli, w schronach zaś ulokowali obiekty, takie jak Centrala Telefoniczna, Radiowe Centrum Odbiorcze, Kasyno i Obiekt Obrony Przeciwcemikalnej. Wolińska bateria stała się autonomicznym „podziemnym miastem”, o którego

istnieniu wiedziały tylko najwyższe kręgi wojskowe PRL-u.

PODZIEMNE ZWIEDZANIE

Dnia 31 grudnia 2013 r. obiekt przekazano we władanie Muzeum Obrony Wybrzeża w Świnoujściu. Teraz jako Podziemne Miasto na Wyspie Wolin udostępniony jest zwiedzającym. Idąc z przewodnikiem tunelami, zobaczymy m.in. podstawę wspomnianego już niemieckiego radaru z czasów II Wojny Światowej, wnętrze schronu

dowodzenia oraz maszynownię. W okolicach wciąż odnajduje się pamiątki po dawnych gospodarzach placówki, np. monety, fragmenty sprzętów.

Równie dużo dowiemy się na temat historii Podziemnego Miasta na Wyspie Wolin. W schronie maszynowni znajduje się wyposażenie z 1955 r., które dzięki regularnej konserwacji wciąż działa bez zarzutu. Z kolei pomieszczenie koordynacji obrony przeciwlotniczej i sił powietrznych pozwala wyobrazić sobie, jak funkcjonował podobny obiekt wojskowy w czasach Układu Warszawskiego – zobaczymy tam

mapy, radiostacje i ekrany, które poza ćwiczeniami na szczęście nigdy nie były Polsce potrzebne.

CIEKAWOSTKI

W latach PRL-u woliński kompleks miał służyć jako Zapasowe Stanowisko Dowodzenia Dowódcy Frontu Polskiego (Nadmorskiego). To stąd zamierzano koordynować uderzenie na kraje skandynawskie, należące do NATO.

WAŻNE INFORMACJE

- Ze względu na specyfikę obiektu, jego wielkość i lokalizację nie ma możliwości zwiedzania go indywidualnie. Turyści indywidualni organizowani są w grupy, które o określonych godzinach ruszają na trasę.
- Zwiedzanie trwa od 90 do 130 minut – jest to uzależnione od wieku gości i wielkości grupy.
- Grupy zorganizowane (minimum 20 osób) mogą zwiedzać kompleks codziennie, po wcześniejszej rezerwacji telefonicznej.
- Ze względu na niską temperaturę wewnątrz obiektu, nieprzekraczającą 10°C, zaleca się zabranie ciepłej odzieży.

DANE TELEADRESOWE I GODZINY OTWARCIA

MIĘDZYRZECKI REJON UMOCNIONY
MUZEUM FORTYFIKACJI
I NIETOPERZY

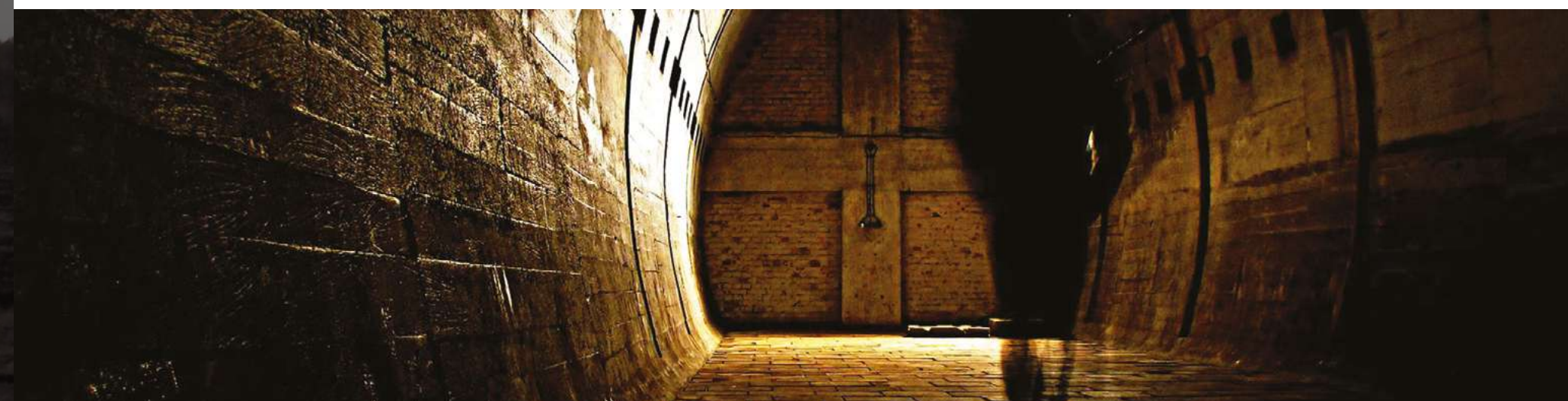
ADRES:

Pniewo 1
66-300 Międzyrzecz
tel. 95 741 99 99
e-mail: biuro@bunkry.pl
www.bunkry.pl

GODZINY OTWARCIA:

Różne, w zależności od miesiąca oraz wybranej trasy.
Szczegóły dostępne na stronie internetowej.

MIĘDZYRZECKI REJON UMOCNIONY

WBREW TRAKTATOWI WERSALSKIEMU

Choć międzynarodowe porozumienia po I Wojnie Światowej zabraniały Niemcom wznoszenia umocnień blisko granicy z Polską, dość szybko przestali je respektować. W 1934 r. budowa tzw. Ściany Wschodniej (niem. Ostwall) ruszyła pełną parą. Wizytujący ten region Hitler nie ukrywał rozczarowania powolnym tempem prac. Ponieważ strategia wobec Polski zmieniła się na zdecydowanie agresywną, budowę Ostwall zawieszono w maju 1938 r. Do tego czasu po-

wstał jeden z największych kompleksów obronnych na terenie Europy, obecnie znajdujący się na terenie województwa lubuskiego. Schrony bojowe rozciągają się tutaj na 80-kilometrowej linii frontu – od Gorzowa Wielkopolskiego i rzeki Warty na północy, aż po Lubrzą i Odrę na południu. Najmocniejszy, centralny odcinek (od Kurska po Boryszyn) oprócz schronów posiadał także stanowiska karabinów maszynowych, automatycznych granatników oraz miotaczy ognia, kopuły pancerne oraz zęby przeciwczołgowe. Piętą achillesową umocnień były braki w stanowiskach artylerii oraz broni przeciwpan-

cernej. Dlatego w 1945 r. kosztowały one Armię Czerwoną tylko 3 dni walk (29–31 stycznia 1945 r.).

SCHRONY I NIETOPERZE

Obecnie amatorów fortyfikacji z Polski i nie tylko najbardziej przyciąga udostępniony dla zwiedzających odcinek fortyfikacji w Pniewie, w gminie Międzyrzecz. Szacuje się, że łączna długość podziemnych tuneli w okolicy sięga ponad 30 km. Zwiedzający wybiorą się jednak

na wycieczkę krótszymi trasami – 1,5- oraz 3-kilometrową. Po drodze zobaczą wiele z niemieckich prac fortyfikacyjnych – od kopuł pancernych, po tzw. Zęby smoka. Ponadto na terenie obiektu znajduje się skansen sprzętu wojskowego oraz działająca drezyna.

Nie tylko jednak pasjonaci historii chętnie przybywają w rejon Międzyrzecza. Wyjątkowy ekosystem podziemnych, wilgotnych tuneli sprawił, że masowo odwiedzają je nietoperze. Szacuje się, że zimą przebywa w tunelach Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego ponad 30 tys. osobników 12 różnych gatunków tych latających ssaków. Dla-

tego właśnie turystów na teren obiektu wpuszcza się przede wszystkim latem, kiedy nietoperze nie szukają miejsca na prezimowanie.

CIEKAWOSTKI

W centralnym punkcie w podziemiach linii Ostwall znajdowała się w 1943 r. tajna fabryka silników lotniczych.

WAŻNE INFORMACJE

- Temperatura w podziemiach jest stała i wynosi 10°C, dlatego zwiedzając obiekt latem, należy zabrać ze sobą cieplejszą odzież.
- Zwiedzanie podziemnej trasy zawsze odbywa się w towarzystwie przewodnika.
- Trasy ekstremalne dostępne są tylko od 16 kwietnia do 31 sierpnia (przejście trasy średniej trwa do 4 godzin, pośredniej – do 6 godzin, a długiej – do 8 godzin).
- Przewodnicy mówią także po angielsku i niemiecku.

Redakcja merytoryczna:

Robert Andrzejczyk

Jan Mazurczak

Paweł Pietrzyk

Edycja językowa:

Michał Leszczyński

Projekt okładki i opracowanie graficzne:

Monika Rybczyńska, TBC PROJECT

Korekta:

Jolanta Stypułkowska

Koordinacja projektu:

Martyna Rozesłaniec

Źródła i autorzy fotografii:

Muzeum II Wojny Światowej (s. 16-19), Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau (s. 20-23), Polska Organizacja Turystyczna (s. 26-27, 62-65),

Muzeum Powstania Warszawskiego (s. 28-29), Marcin Obara (s. 30), Jakub Kamiński (s. 31), zbiory cyfrowe Muzeum Polaków Ratujących

Żydów (s. 32-35), Mirosław Żak (s. 36-39), Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy (s. 40-43), Jakub Pindych (s. 44-45),

Ośrodek Promocji Gminy Węgierska Górka (s. 48-49), Dawid Szolc (s. 50), Marcin Liberski (s. 51), UM Tomaszów Lubelski (s. 52),

Piotr Łoza (s. 53), Cezary Pomykało (s. 54-55), Dominik Słoń (s. 56-57), Piotr Lutze-Birk (s. 58-61), Artur Kubieniec (s. 66-67),

Adam Ciereszko (s. 68-71), Marek Zakrzewski (s. 68-70), Paweł Jaskółka (s. 71), Zdzisław Daniec/UM Gliwice (s. 74-75), Jakub Szymik/UM

Gliwice (s. 76), Dorota Nita-Garbiec/UM Gliwice (s.77), Adam Warżawa (s. 78), DPA (s. 79), Polska Agencja Prasowa/Alamy (s. 80-81),

Maciej Świerczyński (s. 82-85, 100-103), Ośrodek Edukacji Historyczno-Przyrodniczej „Wilczy Szaniec” (s. 88-91), zbiory Muzeum Krakowa

(s. 92-99), Centrum Kultury i Turystyki w Walimiu (s. 104-107), Fort Gehrarda, Podziemne Miasto na Wyspie Wolin (s.108-111),

Bartosz Stański (s. 112-115).

© Polska Organizacja Turystyczna

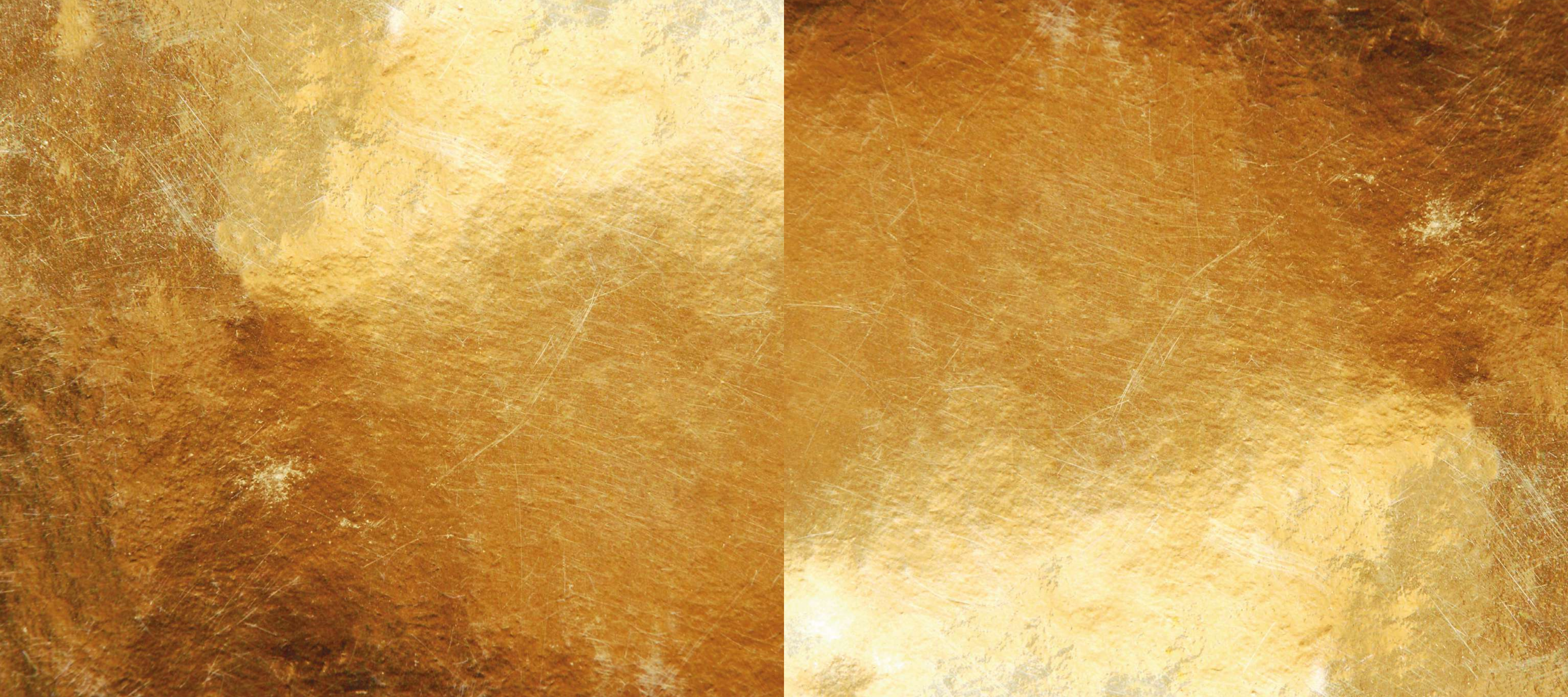
Warszawa 2020

Wszelkie prawa zastrzeżone/All rights reserved

Projekt realizowany w ramach obchodów 75. rocznicy zakończenia II Wojny Światowej

Wydanie I

ISBN: 978-83-7336-461-5 – wydanie elektroniczne, wersja polska

POLSKA
ORGANIZACJA
TURYSTYCZNA